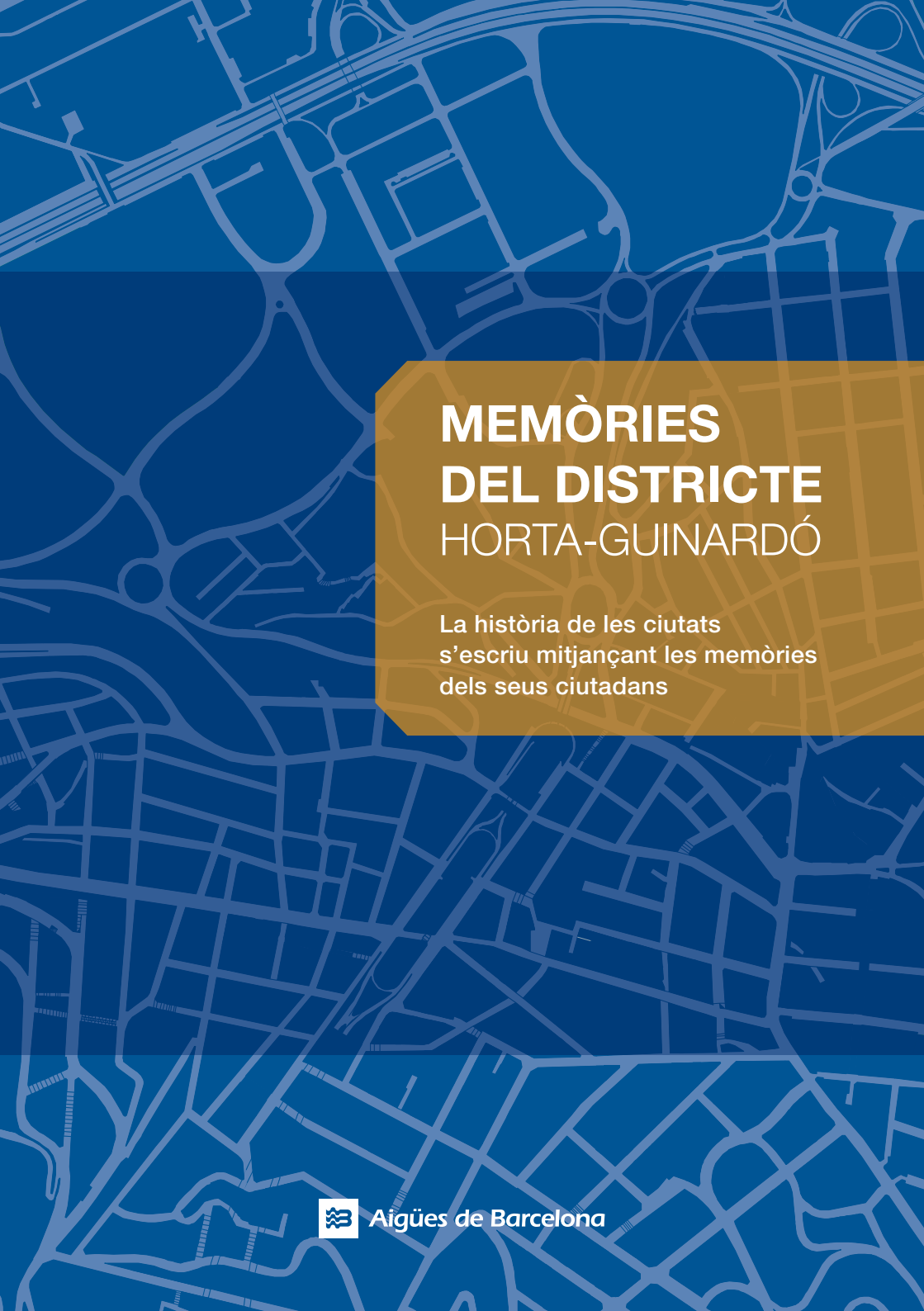

The background of the entire page is a stylized, light blue map of the Horta-Guinardó district in Barcelona. The map shows a dense network of streets, including a prominent diagonal road in the upper left and a grid-like pattern in the lower right. A semi-transparent orange rectangle is positioned in the upper right quadrant, containing the title and subtitle.

MEMÒRIES DEL DISTRICTE HORTA-GUINARDÓ

La història de les ciutats
s'escriu mitjançant les memòries
dels seus ciutadans

Aigües de Barcelona

MEMÒRIES DEL DISTRICTE HORTA-GUINARDÓ

La història de les ciutats
s'escriu mitjançant les
memòries dels seus ciutadans

www.memoriesdeldistricte.com

Sumari

Pròleg	6
Horta-Guinardó sota la mirada de Roser Capdevila i Valls	8
Història del districte	11
Cronologia	24
Memòries del districte d'Horta-Guinardó	26

Pròleg

La història “oficial” de la ciutat de Barcelona està ben documentada. Però hi ha tantes històries de Barcelona com veïns i veïnes té la ciutat. Tants caps tants barrets.

Amb la col·lecció de llibres *Memòries del districte* hem volgut fer zoom sobre els deu districtes de Barcelona per anar a trobar persones amb mirada pròpia. Ciutadans que, amb la seva empena i vivències, han anat modulant la “seva” Barcelona des dels seus respectius barris.

Són testimonis en primera persona de barcelonins compromesos amb els anhels dels seus conciutadans. Alguns s’han arromangat per posar-se al capdavant d’associacions de veïns i de comerciants; d’entitats de caràcter cultural, social o esportiu; de moviments juvenils, reivindicatius, etc. D’altres regenten comerços emblemàtics, són veïns il·lustres o bé gent que fa barri de manera anònima. Cronistes tots, en definitiva, del seu districte.

La visió de conjunt que proporcionen aquests deu llibres articulen un nou tot, una nova mirada sobre la gran metròpoli. Barcelona és una ciutat viva, en constant evolució, i la seva història l’escriuen cada dia els seus ciutadans. Ho sabem bé des d’Aigües de Barcelona que, compromesos amb els barcelonins, fa 150 anys que cuidem l’aigua i, com ells, també fem ciutat.

L’aigua també ha estat, durant segles, l’element vertebrador de la vida a la vall d’Horta. Molts dels carrers del districte d’Horta-Guinardó segueixen encara el curs de les antigues rieres i torrents que intentaven arribar al mar obrint-se pas entre els turons que envolten Horta.

A partir de la segona meitat del segle XVIII, i fins ben entrat el segle XX, a Horta es rentava la roba de la gent benestant de Barcelona. L’any 1787, el municipi només tenia uns 500 habitants i fins a 80 negocis dedicats a la bugaderia, on treballaven bàsicament dones. Això vol dir que gairebé la totalitat de les hortenques es dedicaven a aquesta tasca. A més, el poble

d'Horta també va créixer a partir d'altres activitats que necessitaven aigua en abundància: adobadors de pells, emblanquinadors i fabricants de rajoles.

L'any 1901 va arribar el tramvia a Horta, un fet que va ajudar força al desenvolupament del municipi. Just abans de la seva incorporació a Barcelona, l'any 1904, es va empedrar el carrer Major i es va urbanitzar la plaça del Mercat, rebatejada com a plaça d'Eivissa l'any 1907, i que ha estat l'epicentre del poble fins avui dia.

Durant el franquisme vindrien els anys de creixement caòtic, que va afectar tota l'àrea de l'actual districte d'Horta-Guinardó. La gran disponibilitat d'espai sense urbanitzar, la urgència de crear habitatge en un moment de forts corrents migratoris i la manca de control van ser les causes d'un urbanisme tortuós.

Curiosament, el jardí més antic que es conserva a Barcelona és el del parc del Laberint d'Horta, metàfora i símbol de l'urbanisme del districte. Va ser construït a finals del segle XVIII i principis del XIX en una finca propietat de la família Desvalls, en un vessant de la serra de Collserola. Aquest deliciós jardí-museu està catalogat com a bé cultural d'interès local a l'inventari del Patrimoni Cultural Català.

A l'altra banda del districte, a la zona del Baix Guinardó, a finals del segle XIX Aigües de Barcelona va construir sobre la coberta de dos grans dipòsits d'aigua la residència del president de la companyia, un edifici amb elements decoratius i arquitectònics d'estil àrab que va rebre el nom de Casa de les Altures. Aigües de Barcelona va cedir aquesta finca a l'Ajuntament de la ciutat, que va convertir els jardins de la casa en un parc públic, mentre que la residència va esdevenir l'actual seu del districte d'Horta-Guinardó.

Ignacio Escudero

Director General d'Aigües de Barcelona

“La infància i la joventut són les èpoques que més marquen una persona, així com els seus espais. I, en aquest sentit, Horta està molt a dintre meu”

Roser Capdevila i Valls Il·lustradora i mare de *Les Tres Bessones*

Horta, records d'infantesa

Roser Capdevila, una de les il·lustradores catalanes més prolífiques i reconegudes a escala internacional, és una dona tan entranyable i tan plena de llum com els seus dibuixos. Les seves obres, sobretot les aventures de *Les Tres Bessones*, que estan inspirades en les vivències de les seves tres filles, han donat la volta al món i han alimentat la fantasia de milions de nens i nenes amb històries ben originals, narrades i caricaturitzades amb un estil fresc i amb un destacat sentit de l'humor.

La Roser va néixer a Barcelona l'any 1939 i va viure durant tota la infància i joventut al barri d'Horta. “La meva família va arribar a Horta gràcies a l'àvia materna. Ella era òrfena i vivia amb una minyona a l'Eixample, però quan tenia uns 16 anys li va tocar la grossa de Nadal i va comprar una caseta a Horta, al carrer Rectoria número 14. Va comprar aquella casa que s'estava construint i que tenia un jardinet al darrere. L'àvia es va casar amb el meu avi, que era banquer, i tots dos van anar a viure a Sabadell, però l'avi es va arruïnar i llavors es van mudar a la caseta d'Horta. Jo vaig néixer al carrer Provença, però, com que érem cinc germans, la meva mare va decidir tornar a Horta perquè l'àvia l'ajudés. Així que els pares, quan jo tenia 3 anys, van comprar una casa al mateix carrer Rectoria, al costat de la dels meus avis”, explica la Roser, que té molt presents aquests records d'infància. “Quan jo era petita, a Horta tot eren vinyes! Allà vaig tenir una infantesa molt bonica. Era com un poble, i tots els nens corríem pels carrers i ens coneixí-

em tots. Teníem el Club de Tennis d'Horta; l'avi en va ser un dels fundadors. Era el meu lloc d'esplai preferit. Les meves amigues i jo hi anàvem a córrer o a patinar, m'agradava molt patinar. També m'agradava molt pujar al Turó de la Peira, les vistes eren úniques: a una banda, el mar i, a l'altra, Collserola. El carrer de Salses, amb aquelles cases amb jardí al darrere... I, naturalment, els carrers de les bugaderes, sobretot el carrer d'Aiguafreda, que és l'únic que s'ha conservat”.

“La bugadera! Qui té roba per rentar?”

A la Barcelona dels segles XVIII i XIX hi havia dificultats per rentar la roba a causa de la manca d'aigua i d'espais adequats per fer la bugada. “Com que a Horta hi havia molta aigua, les bugaderes es van instal·lar aquí. Eren unes senyores que es dedicaven a rentar la roba bruta de la burgesia de Barcelona, i ho dic en tots els sentits, perquè elles, pobres, anaven amb els seus cistells al cap fins al centre de la ciutat, algunes vegades en tartana però d'altres caminant, per portar la roba neta i agafar-ne la bruta. Era una feina molt dura, sobretot a l'hivern amb l'aigua gelada. “Les bugaderes d'Horta van ser molt famoses a l'època i els seus carrers eren increïbles: d'una banda, les cases petites i, d'una altra, els safarejos i els pous”, explica la Roser, qui sempre ha reivindicat la feina de les bugaderes i ha demanat a la ciutat el seu reconeixement amb un monument al barri d'Horta.

La bruixa avorrida era d'Horta!

Quan la Roser tenia 18 anys va marxar a Ginebra, Suïssa, per treballar de cangur en una casa. “Malgrat que vaig gaudir molt a Horta de nena, a l'adolescència em vaig rebel·lar contra el barri, el rector, els vicaris, els meus avis i la Bruixa Avorrida, que era la meva mestra i vivia dues cases més amunt. Quan em veia al jardí em deia: “Capdevila, vete a hacer los deberes. ¡Nada de jugar!”. No podia ni sortir al jardí, em va agafar pànic. Tot plegat em va semblar un ambient molt opressiu i vaig donar molt la tabarra als meus pares perquè em deixessin marxar a Suïssa a treballar. Allà vaig estar un any i ha estat una de les èpoques més importants de la meua vida perquè em vaig sentir lliure i vaig aprendre a pensar”, recorda la Roser, que després va tornar a Horta i va viure al barri fins que es va casar. “Quan em vaig casar amb el Joan vam anar a viure a Sant Gervasi, però continuo venint molt a Horta. La infància i la joventut són les èpoques que més marquen una persona, així com els seus espais; en aquest sentit, Horta està molt a dintre meu. Si tot va bé, per Sant Jordi del 2018 sortirà publicat un llibre amb els dibuixos de les meves memòries a Horta”.

DISTRICTE

HORTA-
GUINARDÓ

Sant Genís dels Agudells.

Any: 1954.

Autor: Emilio Reguant.

Horta-Guinardó

HISTÒRIA DEL DISTRICTE

Horta-Guinardó és un districte que sembla que s'amagui de Barcelona, ocult rere una petita muralla de turons que delimiten una vall: el Carmel, el Turó de la Peira, la Rovira, la Creueta del Coll i Collserola. Horta és un món que serpenteja, format per carrers que fan giragonses capricioses. Això no respon al caprici d'un urbanista pitof, sinó a l'essència mateixa del barri representada per l'aigua que malda per anar cap a mar, tot travessant la vall. L'aigua ha estat l'element definidor de la vida a Horta durant segles i molts carrers segueixen encara el curs de les antigues rieres i torrents.

Però no avancem esdeveniments, si un vol conèixer la història d'Horta ha d'estar preparat per caminar una *ultratrail* amb un desnivell acumulat d'uns centenars de metres.

Començarem el trajecte històric a Sant Genís dels Agudells, el punt zero del nostre relat, a 200 metres sobre el nivell del mar. Atenció! Els Agudells ja surten esmentats en documents d'origen carolingi del segle X, i l'església de Sant Genís és una de les primeres que van ser consagrades al Pla de Barcelona. L'església actual és de finals del segle XVI i es troba als vessants de la serra de Collserola, en un terreny costerut, per sobre de l'Hospital de la Vall d'Hebron. Es tracta d'un petit nucli rural amb l'església, la casa del rector, la del sagristà (ara convertida en biblioteca) i el cementiri, l'únic cementiri parroquial que resta a tot Barcelona. Al voltant de l'església hi havia un grup de masies disperses, la majoria ja desaparegudes. Ara Sant Genís és un barri un punt desconcertant, perquè aquest petit nucli de naturalesa rural està voltat d'edificis poligonals que van créixer sense gaire planificació a la segona meitat del segle XX. Sant Genís va passar a dependre del monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron l'any 1359 i va quedar finalment adscrit a la parròquia de Sant Joan d'Horta. Durant molts segles, a les terres fèrtils de la vall d'Horta que s'albiren des de Sant Genís, s'hi va conrear de tot, i els masos eren l'element arquitectònic dominant. Can Cortada, a l'altre cantó de la Ronda de Dalt, és un mas superb, construït al segle XVI, però que conserva parts d'una torre de defensa del segle XI i unes naus del XII, i fins i tot restes d'una antiga vil·la romana. El mas és ara un restaurant, destí final de molts masos. El horts de Can Cortada, però, van servir hortalisses i fruita fresca al mercat d'Horta fins a la dècada dels noranta del segle passat.

El conreu i el mas, doncs, van definir la urbanització del territori durant segles, fins que va començar una altra activitat relacionada amb l'aigua, de la qual encara queden testimonis al carrer d'Aiguafreda.

Per anar-hi farem un tomb innecessari, però curiós, agafant el camí antic de Sant Genís, si més no els trams d'aquest camí que encara es conserven. Travessem el barri de la Vall d'Hebron, que va ser construït l'any 1968, als terrenys de les masies de Can Travi Vell i Can Travi Nou, aquesta també convertida en restaurant. Un cop travessada l'avinguda de Martí Codolar, trobarem un caminet estret voltat de murades que ha sobreviscut miraculosament, el camí de Sant Genís a Horta, un trajecte que té regust de pagès.

Quan travesseu l'avinguda del Cardenal Vidal i Barraquer, mireu al nord i veureu palplantats un grup de mistos enormes. És una obra de l'any 1987 que no deixa indiferent, de l'escultor i dissenyador Claes Oldenburg i la crítica d'art Cossie van Bruggen.

Cap al final del trajecte del camí de Sant Genís encara hi podreu veure horts i la Torre Jussana, un edifici noble de principis del segle XIX construït sobre una antiga masia; després el camí desapareix. Ens trobem ara a la part alta del carrer de Lisboa i ens dirigim fent giragonses hortenques fins al carrer d'Aiguafreda, que també es coneix com el carrer de les bugaderes. El carrer està format per cases de planta i pis, amb dos afegits molt importants: el pou i el safareig al davant. També disposen d'hortos i alguna piscina desmuntable a l'estiu. Durant la segona meitat del segle XVIII, i fins ben entrat el segle XX, a Horta s'hi va desenvolupar una activitat relacionada directament amb el safareig: la bugada. A Horta es rentava la roba de la gent benestant de Barcelona. Penseu que l'any 1787 Horta tenia amb prou feines uns 500 habitants, i en aquesta mateixa època s'han comptabilitzat fins a 80 negocis dedicats a la bugaderia i on treballaven bàsicament dones, que compaginaven la feina de casa amb la neteja de la roba dels barcelonins. Això vol dir que gairebé la totalitat de les hortenques es dedicaven a la bugada. Les bugaderes d'Horta arribaven a Barcelona el dilluns, després de caminar prop de 7 kilòmetres fins als voltants de la catedral. Allí recollien els sacs de roba, que carregaven en un carro, i tornaven a Horta. Un cop a casa, se separava la roba i es rentava a mà, amb aigua, el lleixiu fet amb cendra i aigua calenta, i el blavet i el sabó fet a casa, aprofitant les restes d'oli. Després s'aclaria, s'estenia i es plegava i es tornava a la ciutat. Al *Calaix de sastre* (1769-1819), el dietari de Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà, es fa referència a les bugaderes d'Horta, que arribaven a Barcelona amb el seu cant característic: "Qui té roba per rentar?".

El poble d'Horta va créixer amb l'activitat de la bugada, però també la dels adobadors de pells —com l'Adoberia de Barcelona, de l'empresa Deu i Companyia, de l'any 1789 i instal·lada a Can Fontaner—, dels emblanquinadors, i també bòbiles i fabricants de rajoles, activitats totes que necessitaven aigua en abundància. Prop del carrer de les bugaderes, al carrer de Llobregós, hi ha Ca l'Eudald, una casa molt representativa del que expliquem. Eudald Barnet i la seva dona, Narcisa Molins, van comprar el terreny on van edificar la casa l'any 1854. Ella era bugadera i ell rajoler, dues de les feines més comunes a Horta durant el segle XIX. A la casa encara hi ha dos pous i dos safarejos dels cinc que havien arribat a tenir.

*Carrer d'Aiguafreda.
Autora: Pilar Masbernat.*

Reulem una mica en el temps i obrim un petit parèntesi en el relat fent un llarg desplaçament fins al Mas Guinardó, al barri del mateix nom. L'edifici actual és un casalot amb façana modernista totalment reformat a finals del segle XIX que funciona com a casal d'associacions. De fet, el barri del Guinardó va créixer, a finals del segle XIX i principis del XX, al voltant d'aquest mas i del Mas Viladomat, que ja no existeix, amb un urbanisme de cases petites i horts que encara perdura. El Mas Guinardó té força importància en la història de Barcelona per la seva ubicació: té una vista privilegiada sobre la ciutat. El mas va servir com a residència a James Fitz-James Stuart, el duc de Berwick, comandant de les tropes franco-espanyoles a la guerra de Successió, i també va complir les funcions de caserna militar. Va ser la derrota a la guerra de Successió la que va determinar el futur d'Horta, després de la formació de nous municipis al Pla de Barcelona.

*Bugaderes d'Horta.
Any: 1950.
Autor: Desconegut.*

El petit nucli d'Horta va passar a dependre del municipi de Sant Genís dels Agudells, però la cosa no va durar gaire, i a la plaça de Santes Creus, l'antiga plaça Major d'Horta, a tocar de la riera, va acabar instal·lant-s'hi l'Ajuntament del nou municipi de Sant Joan d'Horta, l'any 1768. La plaça de Santes Creus va ser el lloc on es concentraven els jornalers que buscaven feina. L'edifici de l'Ajuntament, reformat a finals del segle XIX, encara es conserva i acull diferents serveis municipals. Ara ens trobem, doncs, al rovell de l'ou d'Horta, on es va concentrar la població, que va anar creixent amb ritme dels 1.855 habitants del 1845 fins als 6.000 de principis del segle XX, abans de l'annexió a Barcelona. En aquest període diversos solars de terres de conreu i de masies es van destinar a la construcció d'habitatges, la majoria habitatges unifamiliars petits i humils que encara persisteixen avui en dia. Estem a tocar de la riera d'Horta, avui carrer del Tajo, un carrer que, com totes les rieres, fa giragonses. De fet, podem seguir la pista de la riera d'Horta fins gairebé arribar al mar. I, a prop d'aquesta riera i dels torrents que s'hi precipitaven, hi circulaven les mines,

com la de Can Travi, que va ser construïda l'any 1860 i té un recorregut de gairebé un quilòmetre i mig. Al carrer de la Galla hi ha una torre molt ben conservada, de construcció senzilla, feta de maó. Les torres són dipòsits per emmagatzemar aigua a una alçada suficient perquè generi pressió per tal que arribi a les cases.

Anem a la biblioteca! Al carrer d'Horta número 46 hi ha una biblioteca pública. L'edifici és Can Mariner, una masia de la qual hi ha referències des del segle XI, tot i que l'estructura actual és més tardana. Doncs bé, l'any 1870 la finca de Can Mariner va ser parcel·lada en petits solars, i aquest és l'origen dels carrers que formen una part important del casc antic. En aquesta època, i empeses per les diferents passes de pestes i febres que assolaven la ciutat de Barcelona, algunes famílies de la ciutat van construir casa seva tot convertint Horta en una zona de segona residència de la

*Plaça de Santes Creus.
Autora: Pilar Masbernat.*

*Grup escolar a la plaça d'Eivissa.
Any 1913.
Autor: Desconegut.*

petita burgesia de Barcelona. Podem veure algunes d'aquestes cases al carrer de Campoamor, i podem aprofitar per fer un passeig sota l'ombra dels plataners que donen equilibri i harmonia al conjunt.

L'any 1901 arribava el tramvia, un fet que va ajudar força al desenvolupament del municipi. Just abans de l'annexió a Barcelona l'any 1904, es va empedrar el carrer Major i es va urbanitzar la plaça del Mercat, l'epicentre vital i sentimental del poble fins avui dia. La plaça del Mercat va ser reba-tejada com a plaça d'Eivissa l'any 1907, quan Horta ja havia estat incor-porada a Barcelona. La plaça va ser eixamplada l'any 1921 i reformada en diferents ocasions.

El segle XX va arrencar amb forces turbulències socials a tota la ciutat, i també, és clar, a Horta. Durant la Setmana Tràgica, alguns dels revoltats van anar cap a Horta i van cremar el convent de les dominiques i l'església vella de Sant Joan. L'església de Sant Joan era una església romànica, de la qual ja es té

referència des del segle X i que estava a tocar de les terres de la família Horta, d'on li ve el nom al poble. L'església de Sant Joan va esdevenir parròquia l'any 1860. Abans que els revoltats de la Setmana Tràgica cremessin l'església, ja s'havia estudiat un projecte d'edificació d'un nou temple al carrer de Campoamor, del qual va posar la primera pedra el cardenal Casañas l'any 1905. La nova església de Sant Joan, construïda sota la direcció de l'arquitecte Enric Sagnier, es va inaugurar l'any 1917, però també va acabar cremada, com explicarem més endavant.

Horta comptava en aquell moment amb un gran nombre d'associacions catalanistes, republicanes, obreres, catòliques... L'Ateneu Hortenc es va inaugurar l'any 1864; el Centre Catòlic dels Lluïsos d'Horta, el 1866; el Foment Hortenc, l'any 1917, dedicat al teatre; i també la Coral la Violeta Hortenca i cooperatives obreres, i una que va tenir gran anomenada a tot Barcelona: la Societat de Paletes d'Horta, d'ideologia anarquista i força activa.

*Inauguració del tramvia.
Any: 1901.
Autor: F. Magrans.*

*Tramvies a la plaça d'Eivissa.
Any 1916.
Autor: Emili Reguant.*

Durant la dictadura de Primo de Rivera es van clausurar algunes d'aquestes associacions, com el Centre Català i algunes publicacions catalanistes i d'esquerres, que van reviscolar amb l'arribada de la República, com *La Vall d'Horta* o *La Peira*. Durant la guerra es va cremar la nova església de Sant Joan, que va ser reconstruïda en acabar la contesa. El president Companys es va instal·lar al Palau de les Hores, després que el seu pis a Barcelona quedés afectat per un bombardeig. També es va construir un refugi antiaeri al jardí de la part posterior del palau. Damunt del turó de la Rovira, s'hi van construir búnquers antiaeris, en una zona on hi ha restes de gran valor de la cultura ibera. Ara és un mirador excepcional de la ciutat.

Durant el franquisme vindrien els anys de creixement caòtic, que van afectar i molt tota l'àrea de l'actual districte d'Horta-Guinardó. La gran disponibilitat d'espai sense urbanitzar, la necessitat de crear habitatge en un moment de forts corrents migratoris i la manca de control i l'especulació van ser les causes d'un urbanisme tortuós.

Al turó del Carmel, s'hi va instal·lar a partir de l'any 1948 un barri de barraques i després, a la dècada dels seixanta, els grans blocs d'habitatges. Al gener del 2005 les obres del metro van causar-hi un esfondrament que va tenir un fort impacte a tota la ciutat.

Al barri de Can Baró també hi va haver barraques, algunes de les quals van persistir fins a la dècada dels vuitanta. Durant els cinquanta i els seixanta, el creixement urbanístic, fruit de l'especulació, va ser molt desordenat.

*Paradetes a l'antiga plaça del Mercat.
Any 1903.
Autor: F. Magrans.*

Hi va haver intents de racionalitzar aquest creixement, com el pla de 1956 fet pel Patronat Municipal de l'Habitatge, que pretenia construir 1.300 habitatges a la zona de Montbau. Al cap d'uns anys es va modificar el pla i es va doblar la zona en construcció. L'any 1957 es van construir les llars Mundet, com a nou centre per als orfes, ancians, malalts... de la Casa de la Caritat. Ara s'han reconvertit en un campus universitari.

El barri de la Teixonera, fet de cases baixes durant el primer terç del segle XX, també va patir la forta sotragada de la construcció, que va donar lloc a un laberint indestriable de cases i blocs de pisos. L'any 1955 es va construir al peu de la serra de Collserola l'Hospital de la Vall d'Hebron. A la dècada dels seixanta del segle passat, arribava a la plaça d'Eivissa la línia blava del metro i es van construir els polígons d'habitatges de la Vall d'Hebron, que convivien amb descampats i zones degradades. El projecte d'ordenació de l'any 1987 va crear un sector destinat a equipaments esportius de cara als Jocs Olímpics, com el pavelló de pilota, el centre municipal de tennis, el velòdrom... També s'hi va aixecar un grup d'edificis destinats a residència dels àrbitres dels Jocs i dels periodistes.

Al Baix Guinardó, hi havia una finca propietat de la Companyia d'Aigües de Barcelona, amb un dipòsit d'aigua per al consum de la ciutat, i la residència del president de la companyia, la Casa de les Altures, un curiós edifici del segle XIX amb forts components d'estil neomudèjar. A la dècada dels setanta, es va transformar en un parc públic, i la Casa de les Altures és ara la seu del districte.

Acabem el nostre recorregut històric al jardí més antic de Barcelona, en un laberint, com a metàfora i símbol de l'urbanisme del districte. El jardí i el palau es van construir a finals del segle XVIII i a principis del XIX en una finca propietat de la família Desvalls. És un dels racons més deliciosos de la ciutat: el parc del Laberint d'Horta.

Horta-Guinardó, com altres districtes de la ciutat, ha patit l'impacte del creixement ràpid i especulatiu, però ha pogut salvaguardar una part del seu patrimoni i de la seva personalitat. S'ha aconseguit salvar un bon nombre de masies, com la de Can Fargas, que després d'anys de lluita del barri va ser adquirida per l'Ajuntament. A Horta encara hi és present un passat urbà fet a una escala petita, humana i entranyable. I les hortenques i els hortencs n'estan visiblement orgullosos.

*Dipòsit d'aigua de la mina de Can Travi.
Autora: Pilar Masbernà.*

Cronologia d'Horta-Guinardó

931

Fundació de
l'església de
Sant Genís
dels Agudells

1260

Consagració
de l'església
parroquial
de Sant Joan
d'Horta

1359

Sant Genís
passa a
dependre del
monestir de
Sant Jeroni
de la Vall
d'Hebron

1716

Creació del
municipi
de Sant
Genís dels
Agudells

1768

Construcció
de
l'Ajuntament
a la plaça
de Santes
Creus

1793

Jardins del
Laberint
d'Horta

1860

Construcció
de la Mina
de Can Travi

1901

Arribada del
tramvia a
Horta

1904

Urbanització
del carrer
Major i de
la plaça del
Mercat

1904

Reincorporació
al municipi de
Barcelona

1909

Crema de
l'església de
Sant Joan
d'Horta durant
la Setmana
Tràgica

1955

Construcció
de l'Hospital
de la Vall
d'Hebron

1957

Construcció
de les Llars
Mundet

1987

Pla
d'ordenació
de la Vall
d'Hebron

1992

Horta, districte
olímpic

MEMÒRIES DEL DISTRICTE
HORTA-GUINARDÓ

CUSTÒDIA MORENO RIVERO

ACTIVISTA DEL BARRAQUISME I DE LA LLUITA VEÏNAL

El barraquisme ha estat un dels fenòmens urbans que ha marcat la història i el desenvolupament de Barcelona des de principis del segle XX fins gairebé els Jocs Olímpics de l'any 92. Els primers nuclis de barraques van aparèixer a la zona litoral, entre la Barceloneta i el Besòs, i a la muntanya de Montjuïc, però, amb el boom d'immigració que va provocar la postguerra, a partir de la dècada dels quaranta es van anar creant altres nuclis arreu de la ciutat. Nuclis força coneguts com Somorrostro, Pequín, la Perona, Raimon Casellas, els Canons, Francesc Alegre o el Camp de la Bota, que van protagonitzar un combat veïnal per a la ciutat i la ciutadania i que va ser clau per als moviments urbans en la transició democràtica. El nucli barraquista del Carmel, que englobava diverses zones de barraques com la de Francesc Alegre, la del barri de Can Baró i la del Turó de la Rovira, va ser el més organitzat durant els reallotjaments. Custòdia Moreno va ser una de les persones que va encapçalar aquesta lluita veïnal. Cofundadora i presidenta durant més de 25 anys de l'Associació de Veïns del Carmel, ha compaginat, com ella mateixa explica, la seva professió d'infermera amb la seva tasca de revolucionària. I és que parlar sobre la història de Custòdia Moreno és parlar de la història de la lluita veïnal.

Vostè va arribar a Barcelona amb “El Sevillano” a l'edat de quatre anys. Què és el que va passar aquella nit?

Aquella nit no l'oblidaré mai. Jo vaig néixer a Granada. El meu pare treballava a la Renfe i la mare tenia una botiga, vivíem a la ciutat. Però, com moltes altres famílies, després de la guerra, vam haver de marxar de la nostra terra, i no sols per necessitats físiques, sinó també per les represions, ja que la meua família havia estat republicana i la poca feina que hi havia a Andalusia no era precisament per als que havíem perdut. Així que ho vam deixar tot i vam marxar. Vam arribar a l'Estació de França la nit de

Plaça de Raimon Casellas.

l'1 de novembre de 1947, després de tres dies de viatge amb el tren "El Sevillano". Uns amics que tenien els meus pares aquí ens havien llogat un pis a Gràcia, però quan vam arribar al pis resulta que era un habitatge per compartir amb quatre famílies més. Els pares es van negar a viure així i vam marxar. Aleshores, aquests amics ens van dir d'anar a passar la nit amb ells, a casa seva, així que amb tot l'equipatge a sobre i amb mi, que tenia quatre anys, vam pujar caminant cap al Carmel. En arribar allà va ser quan vam veure que vivien en una barraca. Vam passar-hi tres nits, fins que el meu pare va comprar una altra barraca.

Es compraven les barraques?

Sí i tant, llavors ja hi havia tripijocs, però a menor escala. El meu pare la va comprar molt a prop de la dels seus amics i la va anar adaptant i construint.

Què implicava viure allà?

Els primers anys, els quaranta i cinquanta, van ser anys de molta misèria. Els carrers eren de terra i a dintre de les barraques, en un principi, el sol també ho era, fins que es va poder cimentar. Sense aigua, ni llum, ni vàter. Es feien les necessitats i se soterraven a una rasa que es feia a la muntanya. Els primers anys van ser de supervivència pura i dura. I cada família anava arreglant-se la seva barraca com podia.

I llavors com va viure la seva infància?

Jo la infància la vaig viure molt feliç, i això és comú a totes les persones que hem crescut a les barraques. Vam passar moltes penúries, sí, però jo vaig tenir la sort de créixer en una família amb uns grans principis i uns grans valors. Vaig estudiar l'EGB i comerç, el que abans estudiaven les noies, una mena del que serien avui en dia els estudis d'auxiliar administratiu, però no ho vaig acabar i em vaig posar a treballar de secretària en una clínica perquè volia ser infermera.

I va estudiar infermeria.

Sí. Treballava als matins i després a les tardes estudiava en una acadèmia. Fins que vaig acabar la carrera ho vaig compaginar així.

I en aquella època encara vivia a la barraca?

Sí, sí, jo estudiava a les nits amb el llum d'una espelma i em llevava tots els dies i, com que no teníem lavabo, em rentava amb una gerra d'aigua. Perquè nosaltres fins a principis dels anys setanta no vam tenir aigua, ni llum, ni clavegueram, canvis que van venir gràcies a la immensa lluita veïnal que vam fer aquí.

Quan i com van començar les reivindicacions?

D'una manera organitzada, l'any 1968, que va ser quan vam fundar l'associació de veïns, però, és clar, no com a tal, ja que en aquella època estaven prohibides. El que vam fer és anar a la comissaria i demanar un permís per crear un centre social. Vam anar-hi jo vestida d'infermera, una monja, un fuster vestit amb el mono i un metge amb la bata. Vam explicar al responsable de la comissaria que volíem ajuntar-nos per ajudar la gent

de les barraques, per fer una tasca d'alfabetització, i li va semblar una molt bona idea. I així va ser com es va crear el Centre Social del Carmel, el precedent de l'associació de veïns, que la vam constituir l'any 1972, i de totes les reivindicacions.

I què és el primer que van fer?

El primer que vam fer és perdre la por. I ja després vam començar a reivindicar-ho tot. Tu pensa que aquesta zona estava tota per fer, tot el barri del Carmel i tot Can Baró. Nosaltres hem reivindicat per tot: per la llum, l'aigua, el servei de neteja i de recollida de fems, per l'educació, perquè no teníem escoles públiques, pels habitatges de protecció oficial per als barraquistes i per a la gent amb necessitats i pels centres de salut, de planificació familiar, etc.

De tots els nuclis de barraques, aquest del Carmel i Francesc Alegre ha estat el més organitzat. La concessió dels habitatges de Raimon Casellas va marcar una gran fita.

Sí, l'Ajuntament va lliurar 161 pisos per repartir entre els veïns de les tres zones: la del Carmel, la de Francesc Alegre i la del Turó de la Rovira. El que nosaltres demanàvem era un realotjament de la gent de les barraques al mateix lloc, ja que portaven tota la vida vivint allà. Demanàvem uns habitatges en condicions, perquè a mi no m'agrada gaire utilitzar el concepte d'habitatges dignes. Jo era igual de digna quan vivia a la barraca que quan he viscut a la casa.

Ha estat més de 25 anys al capdavant de l'associació i després va treballar a l'Ajuntament, al Consell de Ciutat. Com va ser aquest canvi?

Bé, he estat tota la vida combinant la meva professió d'infermera amb la meva professió, podríem dir, de revolucionària, i va arribar el moment que vaig decidir deixar de ser l'eterna presidenta de l'associació i donar pas a altres generacions. Però justament quan vaig deixar la primera línia de l'associació, als anys noranta, l'Ajuntament em va demanar d'entrar-hi i em va dir: "Tu ens has posat tants problemes a sobre de la taula que ens agradaria que ara ens ajudessis a acabar de resoldre'ls". Vaig dubtar molt perquè els d'esquerres tenim aquesta contradicció que sembla que si passem a l'administració ens estem venent, però no, estar a dintre i continuar fidel als teus orígens i a prop de la gent és possible.

YOLANDA TRIGUERO

"He viscut al Carmel tota la vida i m'agrada molt perquè és un barri molt de veïns, ens coneixem tots. Tens a mà un munt de botigues, locals, productes de proximitat i el Mercat del Carmel, que té molt bon preu i qualitat".

PEDRO VIUDEZ

"Gràcies a la Custòdia vaig aconseguir el pis. A les barraques estàvem aïllats, no teníem aigua i havíem de baixar a la font a buscar-ne per rentar, per fer de tot... Quan vam aconseguir els pisos vam fer una festa".

RAMONA RODRÍGUEZ

"Visc al costat de la Custòdia des de fa 32 anys. Abans vivíem en barraques. Ella ha lluitat i segueix lluitant molt pel barri. Hem fet manifestacions perquè els busos pugessin al Carmel".

JOSEFA RODRÍGUEZ

"Tot el barri ha lluitat molt per fer millores i se segueix lluitant. Vam fer moltes manifestacions fins que vam aconseguir, per exemple, un parc infantil en comptes d'un pàrquing. Lluitàvem perquè no teníem res".

FELIPE SANSÓN

"Porto 40 anys al Carmel. S'ha transformat moltíssim, ara amb l'ascensor... Tots els carrers eren molt estrets i la vida era complicada. Recordo les barraques a la part de la muntanya i els búnquers, que ara estan tan de moda, llavors eren una zona perillosa".

Mª JESÚS SANSÓN

"Tant la Custòdia com l'Ana Cabello, una altra activista del barri, han lluitat per millorar la seva situació. Jo vaig venir el 1971 i ara s'hi viu molt bé. Anem al centre cívic a fer gimnàstica, zumba, tai-txi i a conèixer gent".

MARC CASTRO

"Soc auxiliar de la biblioteca Juan Marsé. Des de fa molts anys la Custòdia s'ha involucrat en les lluites veïnals i algú cop ha col·laborat amb nosaltres. El Carmel tenia moltes mancances i, gràcies a espais com la biblioteca, ha millorat molt".

ESTHER POZO

"Si treballes al Carmel és impossible no saber qui és la Custòdia. Va estar des dels anys seixanta lluitant per aconseguir equipaments com la biblioteca, un valor afegit i lloc de trobada de gent de diferents edats".

ROSER VALLHONESTA MOLINS

PRESIDENTA DE LA COORDINADORA D'ENTITATS DEL BARRI D'HORTA

El barri d'Horta està considerat com un dels barris més dinàmics de Barcelona. Des de la seva annexió a la ciutat, ha comptat amb una vida cultural i associativa molt pròpia i ha conservat una memòria particular molt definida. Encara avui en dia, molts dels seus habitants, quan han d'anar al centre de la ciutat, parlen de "baixar a Barcelona". És el cas de la Roser Vallhonestà, l'actual presidenta de la Coordinadora d'Entitats d'Horta. Activista veïnal des de jove, amb la seva perseverança i dedicació, la Roser ha sabut guanyar-se el respecte i l'estima tant dels seus veïns com de la resta de la ciutat. Nomenada consellera de ciutat en representació del districte d'Horta-Guinardó, ha estat guardonada amb la Medalla d'Honor de Barcelona i amb altres premis per la seva contribució a la ciutat. Però, com ella mateixa confessa, la recompensa més gran a la seva dedicació és veure com Horta continua sent un barri participatiu i, sobretot, un barri on els joves prenen un gran partit.

Vostè i la seva família són d'Horta de tota la vida.

Sí, conservem documentació datada de l'any 1200, tant de la família materna com de la paterna. De fet, els avis Vallhonestà tenien una masia. Jo vaig néixer l'any 1951 a la casa del carrer Chapí, on vivien els meus pares. Igual que la meua família, m'he sentit molt arrelada al barri des de sempre. El meu pare, Ignasi Vallhonestà, ja va dedicar gran part de la seva vida a l'associacionisme. Sembla que va ser president de moltes entitats i que va estar molt vinculat a l'UEC Horta, la unió excursionista del barri.

Llavors es podria dir que la qüestió associativa ja li ve de família?

Sí, jo crec que veure que el meu pare estava tan vinculat socialment al barri em va influenciar molt, però penso que el meu punt de partida va ser l'escoltisme. Vaig ser escolta des de ben petita, la qual cosa em va permetre descobrir tot un món fantàstic i uns valors alternatius, alhora que vaig tenir l'oportunitat de conèixer totes les entitats del barri.

Plaça d'Eivissa.

A quin grup?

Estava al grup escolta de Sant Joan d'Horta, que es va fundar amb grups de noies; després ja van entrar els nois. Vaig començar al grup de Daines i vaig passar per totes les etapes fins que em vaig formar per ser cap. Llavors vaig ser cap de Llobatons, el grup de nois més petit. I després ja vaig ser la cap de clan, que és la que prepara altres persones per ser caps. Van ser uns anys ben bonics on vaig poder aprendre valors que m'han acompanyat durant tota la vida. Pel que fa a la qüestió educativa, tot i que l'escoltisme estava lligat a l'església, oferia una educació totalment oberta i molt altruista, molt de mirar de cara als altres i també de mirar de cara al país. Des del moviment escolta es va fer una feina molt concreta per la cultura catalana. Definitivament, jo crec que la meua vocació per lluitar pel meu país i pel barri va sortir d'aquí.

Quina ha estat la seva professió?

He treballat com a educadora a dues escoles del barri. Primer vaig organitzar les primeres colònies per als nens i nenes de l'Escola Homar i després

he estat la responsable de les activitats extraescolars durant 34 anys a l'escola Mare Nostrum, que està aquí al passeig de Valldaura i que va ser la primera escola catalana a oferir des dels inicis tota l'educació en català.

Llavors vostè ha treballat sempre al barri.

Exacte. No he treballat mai fora del barri i penso que és una qüestió que m'ha marcat molt. A més, el fet d'haver treballat en l'entorn educatiu fa que coneguis bona part del barri i que en sortir al carrer et saludi molta gent, antics alumnes, pares, etc. Aquesta familiaritat em fa sentir molt bé.

És l'actual presidenta de la Coordinadora d'Entitats d'Horta, però hi ha moltes participacions precedents.

Sí i tant! La primera entitat en la qual vaig participar va ser l'associació de veïns. Vaig formar part de la junta gestora i era la vocal més jove. En aquell moment, l'associació tenia una envergadura important. Estem parlant dels anys vuitanta. També vaig estar involucrada en la fundació del Grup d'Estudis Teatral dels Lluïsos i del Grup Coral d'Horta. D'aquest últim, en vaig ser la presidenta durant 9 anys, una etapa molt bonica, ja que vam fer molts intercanvis amb altres corals d'arreu del món. Va ser molt maco i ens ho vam passar molt bé.

I com arriba a la Coordinadora? En va ser vostè la fundadora?

No, no, la Coordinadora ja funcionava. Jo vaig entrar-hi per donar un cop de mà amb la recuperació de la Festa Major, que s'havia anat perdent. Als anys noranta, cada entitat programava les seves activitats, però la festa global, de tot el barri, s'havia perdut, malgrat que històricament la Festa Major d'Horta havia tingut una forta tradició. Després a la junta vaig ocupar el càrrec de vicepresidenta durant un temps, fins que l'any 1997 em van votar com a presidenta. Des de llavors soc, d'una banda, la presidenta de la Coordinadora i, de l'altra, la reguladora o, podríem dir, la persona més visible de la Festa Major.

Quin tipus d'entitats formen part de la Coordinadora?

Nosaltres comptem amb la participació de tot tipus d'entitats. La Coordinadora engloba l'activitat cultural, la lúdica, l'esportiva, la comercial, diferents ONG i, fins i tot, comptem amb la participació de l'església. Realment és una coordinadora que funciona molt bé, que s'ha anat mantenint durant aquests anys molt activa i amb molta participació. A més, està molt cohesionada, ja que tots treballem des d'una premissa comuna: l'estima pel barri.

Tornant al tema de la Festa Major, enguany s'han programat més de 100 activitats en una setmana. Com ho han aconseguit?

Amb molta feina i implicació per part de tot el barri. La Festa Major es munta a partir d'una comissió de treball de la Coordinadora. I aquesta comissió té una peculiaritat, per la qual jo sempre he apostat, que és que està oberta a totes les entitats del barri, però també a tot el veïnat que vulgui participar-hi. I, en aquest sentit, hi participen moltes associacions juvenils i gent que ve a títol individual. Per a mi aquest tema és crucial. Sempre he sigut una gran defensora de la participació i considero que tot el que s'hagi de fer pel ciutadà ha de ser participatiu. Penso que, si el resultat surt de la participació de tothom, tothom s'hi implicarà i tothom l'estimarà.

D'aquí que la gent d'Horta estimi tant les seves entitats, els seus comerços i la seva Festa Major?

Efectivament, aquest és el secret.

Vostè ha destinat i destina molt de temps a la seva comunitat. Quines són les seves motivacions?

En tinc diverses. Per exemple, em fa molt de goig veure com hem aconseguit canviar la relació entre les entitats del barri i que estiguin obertes les unes a les altres. Em motiva també el meu barri i la implicació dels veïns. Però hi ha una cosa que em motiva en gran mesura, que és la relació que tinc amb els joves. M'agrada molt treballar amb ells i haver aconseguit la seva confiança. És l'única Festa Major que no té unes activitats alternatives de joves. Estem tots junts, treballem tots junts. I realment ells se senten molt acollits per nosaltres i nosaltres molt contents de poder comptar amb ells.

A Horta hi ha una identitat pròpia molt definida.

Sí, aquí ens sentim molt d'Horta. Aquesta consciència de barri està molt arrelada. Som de Barcelona, però d'Horta.

Tant és així?

Sí, no hi ha dubte. La gent de la meua generació i de les anteriors, quan anem al centre, diem anar a Barcelona: "Baixaré a Barcelona". Ja no sols perquè abans érem vila, sinó també perquè sempre hem tingut una identitat molt important com a barri, i encara ens sentim molt del barri.

LLUÍS AGUILÓ

"Soc el marit de la propietària de la floristeria Christer, que porta 30 anys al Mercat d'Horta. La Roser Vallhonesta havia sigut la meua monitora a l'escola Mare Nostrum. Llavors em castigava perquè jo no era gaire bon minyó. De vegades passa per aquí".

Mª DOLORES SÁNCHEZ

"Vaig molt al Mercat d'Horta a comprar bons productes, a passejar per la pl. d'Eivissa, Campoamor, Felip Codina i també vaig al gimnàs. Soc d'Horta de tota la vida i valoro que està molt ben cuidat, el caràcter de la gent i que és una zona tranquil·la".

ISABEL SALINAS

"Em moc per la zona d'Horta, on quedem amb les amigues per prendre alguna cosa. És un barri molt atractiu. Té un centre cívic que està molt bé i on em vaig apuntar a un curs de *country*. A partir de llavors vaig conèixer una mica més el barri".

IRENE GARCÍA

"Fa 8 anys que estic al Casal de Joves, on treballem per l'oci alternatiu i donem vida al carrer. Vam impulsar la plataforma 'Salvem Botticelli', fem mercats d'intercanvi i participem en el teixit associatiu del barri a l'Ateneu Popular i al Consell de Joventut".

ANNA CELA

"Soc la presidenta dels Diables d'Horta, que actuem al correfoc de la Festa Major d'Horta amb altres col·les. També estic al col·lectiu Ortigues, un grup de dones de diferents entitats que hem fet un protocol contra agressions masclistes i LGTBI".

FRANCISCO CARMONA

"Des de fa 22 anys soc el president de la Unió Esportiva Horta. L'entitat, molt vinculada al barri, ha canviat molt des que es va remodelar. Abans era un club petit amb 5 seccions i d'ambient familiar; ara, amb les sales de *fitness*, donem resposta a nous usuaris".

JOSEP M. CASTELLÀ

"Soc vicepresident del CEM. Estem integrats a la Coordinadora, amb la qual ens reunim mensualment i preparem la festa d'Horta, on fem una caminada popular i el sopar d'entitats. Fa 65 anys que hi som i tenim un arrelament al barri molt potent".

FÉLIX BOSQUED

"M'he criat al barri i fa 5 anys que soc usuari del CEM, un club de tota la vida. Faig bàsquet i manteniment físic. Horta és un barri que sembla un poble i els que ens estimem el barri i som d'aquí hi fem molta vida. Horta és el 90% del meu oci amb amics i veïns".

AGUSTÍ XIFRE I NAVARRO

VICEPRESIDENT DEL FC MARTINENC. PATRÓ DE LA FUNDACIÓ SARDÀ-PUJADES

El Guinardó, un barri amb una fisonomia ben particular

El Guinardó està situat al vessant oriental de la muntanya Pelada, una característica que marca la vida quotidiana del barri i que fa que aquesta transcorri entre els carrers i els pendents. D'altra banda, és un barri que té dues parts ben diferenciades i separades per la Ronda del Guinardó. A la part més alta trobem el parc del Guinardó, un dels parcs més grans i més antics de Barcelona, que ocupa prop de 16 hectàrees i ofereix unes vistes privilegiades sobre la ciutat. I a la zona més planera, de carrers més atapeïts, trobem la majoria dels comerços, el mercat municipal i un dels edificis més emblemàtics de Barcelona, joia del modernisme català, l'Hospital de Sant Pau. Aquests trets orogràfics i la construcció de la ronda han propiciat una fragmentació de la zona i, en conseqüència, que el Guinardó hagi estat sempre un barri reivindicatiu amb una intensa vida associativa. Agustí Xifre en pot donar compte.

Nascut al Poble-sec, els seus pares es van mudar al Guinardó quan ell tenia tres anys per muntar una impremta a l'avinguda Mare de Déu de Montserrat que va ser traslladada el 1962 al carrer de l'Oblit, un dels punts de comerç de la zona. L'Agustí va continuar amb el negoci familiar d'arts gràfiques fins que va jubilar-se i es va convertir en un dels veïns més implicats del barri. President durant 15 anys de l'Àrea Comercial Entorn Mercat Guinardó-ACEM i 18 anys de la Coordinadora d'Entitats del Barri del Guinardó, l'Agustí ha encapçalat moltes de les reivindicacions crucials del Guinardó, un barri que, segons ell, ha viscut un desenvolupament bastant problemàtic. "L'evolució del barri ha estat una mica complicada perquè ha sofert moltes afectacions o, millor dit, una afectació molt gran, que és la de la Ronda del Guinardó. La construcció de la ronda ha entretingut el barri, l'ha estat estrangulant durant molts anys i, quan dic molts, em refereixo a més de 30 anys sense deixar-lo créixer. Jo he estat testimoni d'aquesta paràlisi. El que és el mercat i tots els

voltants van quedar morts i degradats perquè no es podia construir res fins que no es decidís per on passava la ronda. Finalment, i després de molta lluita, vam aconseguir que s'aprovés el pla UA3 Mercat Guinardó, un pla de transformació urbanística per millorar l'espai públic i dotar-lo d'equipaments i serveis", explica l'Agustí. Aquest pla va suposar l'enderroc de l'antic Mercat del Guinardó i la construcció del nou mercat municipal en una illa d'equipaments públics. "Després de moltes mobilitzacions i de la creació d'una comissió urbanística a la Coordinadora d'Entitats, vam aconseguir un espai multidisciplinari de més de 25.000 m² on tots els equipaments són públics: tenim el CAP, el mercat, la llar d'infants, l'escola, el casal dels joves i el centre assistencial. Amb aquest espai s'ha revitalitzat una mica la zona, però jo considero que el barri encara continua tancat i amb menys moviment de gent que a la dècada dels seixanta i dels setanta. De fet, els meus primers anys com a president de l'Àrea Comercial, teníem quasi 75 associats, és a dir, que hi havia 75 comerços oberts en aquesta petita zona entre el passatge de Llívia i el carrer de l'Oblit. Ara, en canvi, els podem comptar amb els dits de les mans", afirma Xifre.

Al Guinardó, la muntanya marca el dia a dia del barri i dificulta, en ocasions, aspectes quotidians com poden ser la relació entre els veïns, l'aprofitament d'oferta de lleure o l'accés mateix de les persones a diferents serveis i comerços. "El Guinardó està dividit en dues parts. La d'aquí baix i la de dalt. Entre les dues hi ha carrers amb molt pendent. La gent que viu aquí no puja a dalt, i la gent que està a dalt no baixa. Tampoc té un centre específic. Malgrat tot, és un barri molt bonic i tranquil, cada cop més equipat. Però el Guinardó té aquesta cosa, que els carrers fan molta pujada. Jo, com que soc molt optimista, sempre dic que visc en un barri on tots els carrers fan baixada", comenta l'Agustí fent broma.

La part social del Futbol Club Martinenc

Quan l'Agustí es va jubilar, va deixar de presidir l'Àrea Comercial i fa dos anys va dimitir també com a president de la Coordinadora d'Entitats per donar pas a noves generacions. Avui en dia és el vicepresident del Futbol Club Martinenc, una de les entitats esportives amb més història del districte d'Horta-Guinardó. "En l'actualitat el Martinenc té dos vicepresidents, un s'encarrega de la part esportiva i l'altre, més aviat, de la part de tracte amb les institucions i associacions. Aquest soc jo. Em vaig incorporar a la junta perquè el Martinenc, a més de la seva importància com a club de futbol centenari, fa altres activitats amb un vessant fortament social. Cal tenir en

Vista aèria del FC Martinenc.

compte que estem parlant d'un equip de futbol que gestiona l'equipament esportiu municipal, amb uns 5.000 associats, la qual cosa dona moltes oportunitats d'oferir millores al barri. Des d'aquí organitzem esdeveniments que belluguen molta gent i que creen moltes xarxes d'intercanvi, com el Torneig d'Històrics de Futbol Català o les curses La Diablada i el Cros 3Turons-La Diablada, aquesta última inclosa ja en les activitats importants de Barcelona", explica l'Agustí.

El FC Martinenc es va crear a Sant Martí, d'aquí el seu nom, l'any 1909 i va arribar al Guinardó l'any 46. Actualment agrupa diferents seccions esportives (bàsquet, hoquei patins, judo, futbol, natació i natació sincronitzada)

i compta amb més de 150 equips de secció femenina i masculina. “Després de mesos organitzant-la,enguany hem obert una àrea nova de treball ‘Altres Capacitats’, on organitzem equips per a persones adultes amb discapacitat intel·lectual i trastorns mentals (aquest primer any tres equips de futbol sala i un de bàsquet). Hem establert convenis de col·laboració amb les escoles referents del barri i del nostre Districte d'Educació Especial. La nostra intenció és que el Martinenc pugui subvencionar-ho tot, tant l'uni-forme com l'entrenament i les competicions”, explica Xifre, que afirma que el club treballa de valent per aconseguir subvencions i ajudes i així poder contribuir a la millora de l'entorn social.

El Mes de l'Esport i les Dones

El FC Martinenc és l'entitat de Catalunya amb més equips federats en competició exclusius femenins sumant totes les seccions esportives del club, i és també un dels pocs equipaments que té tota l'escala formativa completa en futbol i bàsquet femení. “Som un club on el volum de llicències de noies ha augmentat any rere any. I és que nosaltres creiem que és de summa importància promoure i defensar l'esport femení, així com el reconeixement de les dones dintre del món de l'esport. En aquest sentit, a més de comptar amb un gran nombre de seccions femenines, organitzem al març el Mes de l'Esport i les Dones, amb jornades de portes obertes a totes les seccions del club per a totes les noies que desitgin apropar-se, activitats diverses i taules rodones amb esportistes d'elit i periodistes, per tal de posar en valor l'esport femení i debatre sobre el seu futur”, explica l'Agustí orgullós.

Actualment l'Agustí també és patró de la Fundació Sardà-Pujadas, una entitat no lucrativa d'acció social i educativa del barri dedicada a facilitar i promoure l'educació i la integració en la societat de nois i noies que requereixin atenció educativa específica. En aquest sentit, la tasca de Xifre, tant en l'àrea comercial i d'entitats com aquí al Martinenc, ha estat i és una tasca altruista, un compromís de proximitat per aconseguir que el barri del Guinardó, el seu barri, estigui més cohesionat i tiri endavant. Ha rebut diferents reconeixements per la seva implicació, el Premi Districte Horta-Guinardó el 2004 i la Medalla d'Honor de la Ciutat de Barcelona el 2011, però la seva veritable satisfacció, confessa, és passejar pel barri i veure com, a poc a poc, van tornant les coses a lloc.

MANUEL JARQUE

"Soc aficionat del FC Martinenc des de sempre i vinc cada diumenge als partits. Visc al barri de tota la vida i faig vida aquí, excepte quan marxo el cap de setmana, al Centre Cívic del Mas Guinardó amb els nets a fer tallers de botànica i altres activitats".

ELENA LÓPEZ

"Porto la cafeteria del club des de fa onze anys. El meu avi n'era soci i el meu pare també n'ha estat soci i directiu. Hi ha molt bon rotllo, sempre veus la mateixa gent i acaben sent gairebé com amics".

JOSÉ LUIS ESPINOZA

"El meu fill juga al primer equip del Martinenc. 'El Lucho', així li diuen. Hem arribat aquesta temporada. És un equip jove, amb empena, i crec que en les mans de Miguel López els anirà bé".

Mª DOLORES HURTADO

"Vaig estar quatre anys entrenant un equip de nenes alevines i infantils. Ara col·laboro a la taquilla del primer equip, ajudo a les oficines, administració... La directiva i els treballadors del Martinenc són com una família, hi ha molt bon ambient".

ORIOI SOLER

"Vaig jugar a bàsquet al Martinenc dels 13 als 17 anys. Això em va fer conèixer mig barri. Deu anys després, no oblidó com sonava el pavelló els dies de partit, el frec de les bambes amb el parquet i els crits que arribaven de la graderia".

MERCÈ VIDAL

"Soc la vicepresidenta de la Coordinadora d'Entitats, de l'Associació Nou Horitzó i estic a la gestora del Mas Guinardó. M'he implicat en el barri perquè m'agrada el contacte humà i participar. L'Agustí era impressor i el meu veí i va ser president de la Coordinadora".

ISABEL FERNÁNDEZ

"Formo part de l'Associació Gresol Ajuda i Solidaritat del Guinardó, que un grup de veïns preocupats per les desigualtats socioeconòmiques vam fundar el 1988. Aquest any la nostra implicació ha estat constant per atendre famílies, infants i adolescents".

ALFRED PORCAR

"Soc el director general del Martinenc. L'Agustí és un lluitador incansable pels drets i millores del nostre barri i districte. És una persona de consens, ferm en les seves conviccions. Els col·lectius més desfavorits han estat un dels pilars per tenir una ciutat més justa i solidària".

CARLOTA GIMÉNEZ I COMPTE

HISTORIADORA I VEÏNA DEL BARRI DE LA FONT D'EN FARGUES

Orígens del barri: Can Fargues i la Cooperativa de Periodistes

Can Fargues va ser durant molts anys una de les principals finques agrícoles de Barcelona fins que la fil·loxera va provocar, com a moltes altres zones dels voltants, que els terrenys deixessin de produir i els propietaris es veiessin obligats a parcel·lar els camps. La urbanització de les terres d'aquesta masia, juntament amb les de Can Pujole, una altra finca important de la zona, va suposar el punt de partida per a la creació del barri de la Font d'en Fargues. Aquest barri, situat al sud d'Horta i al nord del turó de la Rovira, és actualment una de les zones més residencials de la ciutat. Carlota Giménez va néixer aquí i, menys els 10 anys que va viure fora amb el seu marit i fills, ha passat tota la vida al barri. Ha format part activa de l'associació de veïns i també de la junta directiva del Casal de Barri Font d'en Fargues, activitats veïnals que ha combinat amb diferents feines i amb la seva tasca d'historiadora. Cofundadora i membre del grup de recerca històrica EL POU, la Carlota ha escrit gran part de les obres d'història sobre el districte d'Horta-Guinardó i és l'autora de l'únic llibre monogràfic que explica la gènesi del barri de la Font d'en Fargues. Parlar amb ella és parlar amb una de les autoritats d'història local de Barcelona. "El barri de la Font d'en Fargues s'ha anat fent a partir de l'any 1912, quan Montserrat de Casanovas, hereva de Can Fargues, i el seu marit Pere Fargas i Sagristà, van presentar a l'Ajuntament de Barcelona un projecte de parcel·lació de les seves terres per crear una ciutat-jardí, tan de moda en aquella època. Es van construir torretes i, ja a principis del segle XX, la gent de Barcelona venia a estiuajar aquí. A més, la zona era molt freqüentada, ja que hi havia tres fonts: la Font d'en Fargues, la Font de la Mulassa i la Font del Panorama", explica la Carlota.

El mateix 1912, els periodistes, un col·lectiu molt influent a l'època, van crear la Cooperativa de Periodistes per a la construcció de les cases bara-

tes i van edificar a la zona de Can Fargues un conjunt de torres amb jardí. El grup d'habitatges es van inaugurar el 1917. "En aquell moment tot el col·lectiu de periodistes estava molt vinculat i tenia molta relació amb l'Ajuntament. Estem parlant de periodistes de la talla de Peris Mencheta, que va crear el *Noticiero Universal*. Eren, llavors, una elit cultural que va donar una empenta al barri i va fundar, juntament amb altres veïns, l'Associació de Propietaris i Industrials de Fargues, Mulassa i els Entorns per millorar les qüestions urbanístiques de la zona i dotar-la d'espais culturals i socials. Aquest tipus d'associacions de propietaris van tenir molta empenta a partir dels anys vint i, sobretot, als trenta", explica la Carlota.

El Casal de Barri i la reivindicació de Can Fargues

L'any 1928 l'associació de propietaris, encapçalada pels periodistes, va tirar endavant la creació d'una seu social per donar cabuda a l'aspecte lúdic i cultural del barri. Així va ser com va néixer el Casino, al carrer Pedrell número 67, seu de l'actual Casal de Barri. "El Casino, a més de ser la seu de l'associació, va acollir moltes activitats de tipus cultural, com els Jocs Florals, recitals poètics, teatre, balls, etc., i també activitats benèfiques. El Casino va ser clau per a la cohesió dels veïns i va significar una època molt bonica per al barri. Però amb la Guerra Civil tot es va aturar i ja després del conflicte res va tornar a ser igual. L'espai va ser confiscat per la Falange i, a més, va haver-hi una diàspora de gent, ja que molts veïns no van tornar i d'altres van vendre la casa. Només una mínima part dels veïns d'abans van continuar vivint-hi, entre ells els meus avis", comenta la Carlota. L'associació de propietaris es va dissoldre i va vendre el casal a uns empresaris que volien fer un cinema i *varietés*, però el projecte no es va dur a terme perquè la parròquia del barri s'hi va oposar. "La parròquia del barri es va escandalitzar moltíssim amb la proposta d'obrir una sala de *varietés* i va comprar el local a través d'una col·lecta entre els veïns. A partir d'aquí es va inaugurar el Casal Familiar de Sant Antoni de Pàdua, amb un caire absolutament religiós i molt catequístic. Amb els anys, la cosa es va suavitzar i els mateixos veïns van començar a reclamar un ús del casal més obert a tothom i no tan religiós. La parròquia va optar per desentendre's i va deixar l'espai, que continuava amb les seves activitats, sense cap manteniment fins que va caure el sostre del teatre. No va passar res greu, però tothom va agafar consciència que la situació no podia continuar així. Jo vaig entrar a la junta del casal l'any 2006 perquè els meus fills n'eren socis i recordo que vam fer moltes mobilitzacions perquè el casal passés a ser d'ús veïnal i públic. Els joves van acampar i fins i tot es van despullar davant els mit-

Detall de la Font d'en Fargues.

jans de comunicació per denunciar la situació. Després de molts esforços, l'Ajuntament va poder comprar el local l'any 2008", recorda la Carlota, que ha format part de la junta directiva del casal fins a l'any 2016 i ha estat part activa de tot el procés de reconstrucció i constitució del que és avui el Casal de Barri Font d'En Fargues, una entitat clau, de nou, per al barri.

Una altra de les reivindicacions essencials del barri va ser la de Can Fargues, una masia medieval del segle XII que ha tingut una existència ininterrompuda durant tots aquests segles. "La seva vàlua històrica i patrimonial va fer que, el 1997, després de conèixer la notícia que s'havia venut a una constructora, es formés, a partir de l'Associació de Veïns i Veïnes de

la Font d'en Fargues, la plataforma Salvem Can Fargues, a la qual es van adherir persones i entitats d'Horta i d'altres indrets. La lluita va ser llarga i plena d'obstacles de tota mena, fins que el 2009 l'Ajuntament de Barcelona va procedir a l'expropiació de la masia. Des del 2016 s'ha convertit en l'Escola Municipal de Música Can Fargues. Tot un triomf per a la lluita veïnal", assegura la Carlota.

EL POU, grup d'estudis de la Vall d'Horta i de la muntanya Pelada

EL POU és un grup d'estudis de l'àmbit del districte d'Horta-Guinardó que pretén divulgar, difondre i defensar tot allò referent a la història i el patrimoni dels diferents barris d'aquest districte. Actualment s'ha convertit en tota una entitat de referència per a la història local de Barcelona. La Carlota en va ser una de les cofundadores. "A partir que em vaig posar a fer temes d'història i vaig veure que els barris tenien molt per explicar, vaig pensar que havia de contactar amb altra gent que estigués fent una tasca semblant a la meua i així unir esforços. Amb quatre companys vam crear el grup d'estudis. Ara som Joan Corbera, Carles Sanz, Juanjo Fernández, Carme Martín i Marc Villoro. En un principi, ens vam denominar amb un nom ben llarg: Grup d'Estudis de la Vall d'Horta i la muntanya Pelada, però ara som més coneguts com EL POU, que és el nostre símbol perquè el pou és un element comú a tots els barris que ens ocupen, ja que tothom que venia a construir en aquesta zona el primer que feia era un pou i n'hi havia per tot arreu", explica la Carlota.

L'associació EL POU es va constituir l'any 2009 i, des de llavors, combina la recerca històrica amb una sèrie d'activitats i amb la publicació d'una revista anual. "Fem activitats perquè la gent conegui el seu entorn. Perquè el conegui i el valori. Fem tres passejades a l'any, visites guiades, exposicions i tertúlies. Tenim un bloc on la gent pot seguir-nos i anar veient les nostres activitats. També publiquem una revista anual que per a nosaltres és molt important. És cert que ens dona un munt de feina, però és molt gratificant. Cada vegada té més pàgines perquè tot són recerques històriques inèdites sobre els barris i està oberta a col·laboradors. La gent que vulgui col·laborar-hi sempre és benvinguda", diu la Carlota.

PAULA HUGUET

"Soc psicòloga de gossos, vaig estar dos anys vivint a la Font d'en Fargues i és un barri molt tranquil. Puja'm a la muntanya a passejar, ja que hi ha unes vistes increïbles. Et dona oxigen i molta vida. Jo hi vaig estar molt a gust".

MARC CUQUERELLA

"Vaig néixer a Vallcarca, però m'he criat a la Font d'en Fargues, ja que anava a l'escola allà i vaig viure-hi 5 anys. És un barri que està molt bé per viure i té un bon centre cívic on fan espectacles".

ELENA SORRIBES

"Soc la presidenta de l'Associació Casal Font d'en Fargues. Vaig venir a viure aquí als 13 anys, on he crescut i madurat com a persona i com a dona. El que més valoro és la tranquil·litat, la sensació de barri i la proximitat amb la natura".

ARIADNA GÁLVEZ

"Gràcies a la meua feina al secretariat del Consell de Jovenut, vaig estar en contacte amb entitats juvenils de la Font d'en Fargues i ara soc usuària del casal. De la Carlota destaco la seva tenacitat per mantenir viva la història del barri i de tot el districte".

JOSEP MARIA ARMENGOU

"Gaudim d'un barri residencial, poc comú, costerut, tranquil i de relacions afables. Destaquen dos equipaments aconseguits per la tenacitat veïnal: la Masia i els Jardins de Can Fargues i el Casal de Barri Font d'en Fargues, propietat de l'església des del franquisme".

ÀLEX PALAZÓN

"Soc tècnic de so i il·luminació. Vaig treballar durant tres anys al Casal de la Font d'en Fargues. Gestionàvem el bar i fèiem activitats. Conec la Carlota Giménez, que va ser presidenta del casal, una persona veritablement compromesa amb el barri".

GUILLEM RUPPMANN

"El Casal de Barri Font d'en Fargues és el màxim exponent de l'activitat cultural i de lleure a la Font d'en Fargues. S'ha creat gràcies a l'altruisme del voluntariat dels residents de sempre. Avui en dia se n'han implicat de nous i s'extrau aconseguint un gran èxit de participació".

CONCEPCIÓ GIMENO

"Visc a la Font d'en Fargues des de ben petita. Soc la presidenta de l'associació de veïns i veïnes i, amb el suport, l'experiència i l'entusiasme dels seus membres, lluito per un barri amb millors serveis, alhora que defenso el seu caràcter únic dins de Barcelona".

CARLES SANZ I ALONSO

VEÍ I HISTORIADOR DEL BAIX GUINARDÓ

El barri del Parc de les Aigües

Carles Sanz va arribar a Barcelona quan tenia 9 anys, el 1962, dos anys després que els seus pares es traslladessin a la ciutat per motius de feina. Tots tres es van instal·lar en un pis del carrer Alcalde de Móstoles, a l'actual barri del Baix Guinardó, en un bloc d'habitatges de gent treballadora. Des d'aquell moment, el Carles va començar a crear uns vincles d'estima i admiració pel seu entorn que l'han acompanyat durant tota la vida. Historiador i cofundador del grup d'estudis EL POU, la seva tasca s'ha centrat en la voluntat de recuperar i divulgar la memòria local, així com en la reivindicació de la preservació dels espais històrics del barri, un barri que, segons ell, és molt particular i guarda una personalitat ben concreta. "El Baix Guinardó és un barri amb unes peculiaritats concretes que el diferencien del Guinardó clàssic. S'estén d'oest a est des del carrer Sardunya fins a l'Hospital de Sant Pau, pel nord limita amb el barri de Can Baró a l'avinguda de la Mare de Déu de Montserrat i pel sud amb l'Eixample al carrer Sant Antoni Maria Claret. En aquest sentit, tradicionalment ha estat molt més lligat a Gràcia i a l'Eixample que al Guinardó clàssic, i això és un punt important per remarcar, ja que en alguns moments determinats no s'ha sabut molt bé què fer amb aquesta zona de la ciutat", explica el Carles. El barri es va batejar com a Baix Guinardó l'any 1984, quan Barcelona va delimitar els districtes. Abans d'aquesta data, el barri formava part del Guinardó. "Quan es va decidir el nom de Baix Guinardó molta gent vam considerar-lo desafortunat. De fet, a mi m'hagués agradat, com s'havia quedat amb el periodista José María Huertas Clavería, que en aquell moment havia escrit la història dels barris barcelonins, que s'hagués dit barri del Parc de les Aigües. Jo crec que aquest nom sí que representa la zona, ja que l'activitat de la Societat General d'Aigües de Barcelona aquí ha marcat profundament la fisonomia i la manera de ser del barri. Però bé, finalment es va decidir anomenar-lo Baix Guinardó i no hi hagué més a dir", afirma.

Seu del districte.

L'arribada de la Societat General d'Aigües de Barcelona, l'any 1868, a la part més baixa dels terrenys de Can Baró va determinar radicalment la gènesi del que més tard seria el barri del Baix Guinardó. "La companyia va venir aquí per construir un dipòsit de 16.000 m³ i canalitzar les aigües del municipi de Dosrius per proveir d'aigua els nous habitatges de l'Eixample. El 1897 les instal·lacions de la Societat d'Aigües de Barcelona ocupaven 68.500 m², és a dir, pràcticament tot el que és avui en dia el Baix Guinardó. El Parc de les Aigües era l'espai de preservació que tenia la companyia al voltant del dipòsit, ja que aquest espai es considerava

necessari per protegir i garantir la salubritat de l'aigua. Aquest parc va ser cedit, finalment, al barri l'any 1978, per fer-ne ús públic", comenta el Carles. Aigües de Barcelona, a més de les seves instal·lacions, va edificar al barri diferents blocs de pisos per als seus treballadors. "Al meu carrer, tots els pisos del davant, són blocs que va construir Aigües de Barcelona per als seus treballadors. Hi ha uns quants edificis tots seguits i actualment encara hi viuen alguns dels treballadors. N'hi ha que ja s'han jubilat, d'altres encara treballen, però són pisos que s'han anat quedant en propietat. Aigües de Barcelona sempre ha tingut una part social molt important. Jo tinc amics del barri que han treballat allà fins fa quatre dies i sempre han explicat que, des del punt de vista social, han estat molt ben atesos. Estaven contents, i el fet d'haver construït cases per als treballadors va ser un gran punt a favor per a la companyia", afegeix el Carles. L'emplaçament d'Aigües de Barcelona ha estat sempre protegit per un reixat que delimitava les instal·lacions de la resta del parc. Aquesta fisonomia que es va crear amb l'activitat d'Aigües de Barcelona juntament amb la construcció del cinturó de ronda han estat els dos grans fets que han marcat el territori del Baix Guinardó.

La Casa de les Altures

A finals del segle XIX, la Societat General d'Aigües va construir una casa per als directius dintre del Parc de les Aigües. L'edifici, d'estil arquitectònic arabitant, molt de moda en aquella època, és l'actual seu del districte d'Horta-Guinardó i un dels edificis més emblemàtics del barri. "L'any 1891 s'inaugurava dintre del Parc de les Aigües la Casa de les Altures. Aquest edifici, que havia estat pensat com a residència d'estiu per als directius de la companyia, es va utilitzar molt poc perquè no tenia bones condicions d'habitabilitat i va esdevenir, més aviat, un espai per celebrar festes i actes protocol·laris", explica Sanz. El 1984 l'Ajuntament va adquirir la Casa de les Altures per convertir-la en la seu del districte i va haver d'adaptar-la pels problemes amb les condicions climàtiques. "La cobertura vidriada del pati central originava moltes molèsties, molta llum i molta calor, i es va substituir per una nova lluernia realitzada a partir d'uns mòduls fotovoltaics que filtren la llum al pati interior i, a la vegada, proporcionen electricitat a partir de la radiació solar. Actualment a la Casa de les Altures només hi són els despatxos dels principals càrrecs de la regidoria, ja que una bona part de l'administració municipal ha estat traslladada a l'edifici de les antigues Casernes de Girona, un altre edifici emblemàtic del Baix Guinardó".

La història local com a reivindicació

Carles Sanz ha combinat, fins fa poc que es va jubilar, la seva feina a la Generalitat de Catalunya com a orientador professional amb la seva tasca d'historiador. "Com a historiador he fet moltes coses. Durant molt de temps m'he dedicat a la temàtica del moviment obrer, però des de fa deu anys m'he especialitzat en història local. L'any 2009 vaig ser un dels cofundadors d'EL POU, juntament amb la Carlota, el Joan i un altre company que ja no hi és. Des de llavors, fem solament història local, sobretot del districte d'Horta-Guinardó. Personalment trobo molta satisfacció en aquest tipus d'història perquè és més propera i perquè arriba més a la gent", explica el Carles, que actualment està preparant el llibre de la història del Baix Guinardó. "M'agradaria que fos molt gràfic, perquè amb el temps t'adones que una imatge transmet molt bé la història. Hi ha dues maneres de fer la història local, una més rigorosa, amb moltes notes a peu de pàgina, pensada per als historiadors, i una altra més propera, més col·loquial, i pensada perquè arribi a tothom. Aquesta segona és la que faré servir per al llibre", afirma. Per al Carles, la recuperació històrica de l'entorn ha sigut la seva eina per reivindicar la identitat del barri i per apropar-la als veïns. "Aquí al Baix Guinardó hi ha poc sentiment de barri perquè no ha estat mai un barri tradicional, sempre ha estat una cantonada, una part del Guinardó. Jo crec que preservar la nostra història ajudarà que els veïns se sentin part del seu barri. És el que va passar, per exemple, amb el Camí de la Llegua, un camí veïnal que antigament travessava horitzontalment el Baix Guinardó i que havia estat un dels camins que comunicaven les zones rurals amb els nuclis urbanitzats més importants de Barcelona. Després de lluitar a títol personal durant molts anys, vaig aconseguir que posessin una placa per recordar-lo i, malgrat que sembli una petita cosa, el fet és que ara molts dels veïns el coneixen i coneixen part de la història del barri. Quan escolto que la gent diu: 'Ens veiem al Camí de la Llegua' o qualsevol cosa similar, em poso molt, però que molt content".

**JOAN AGUSTÍ
PANISELLO**

"Soc el vicepresident de l'Associació de Veïns del Baix Guinardó. Aquí rebem les demandes dels veïns i les treballem amb el districte per fer millores. El millor és la tranquil·litat del barri. És molt acollidor. El Parc de les Aigües és una meravella".

**GERARD
MERCADER**

"Treballo com a encarregat de préstecs a la Biblioteca Mercè Rodoreda. La poesia és l'especialitat de la biblioteca i a les activitats que fem ve gent de tot Barcelona. Cobrim un espai de coneixement i per a la gent jove oferim una sala d'estudi nocturna".

IRIS RIVERA

"Fa sis anys que visc al barri. Abans vivíem a Gràcia i ens vam mudar quan estava embarassada. Buscava un pis amb millor preu i un entorn amb moltes zones verdes. Amb els nens gaudeixes molt del parc. Es un barri tranquil i cèntric".

DAVID LLOBET

"Soc veí del barri des del 1978. He viscut molts canvis: la remodelació de la ronda o la transformació de la muntanya Pelada, dels Tres Turons al verd d'ara. Quan van reformar el Parc de les Aigües pensava que farien un parc de disseny, però han sabut respectar-lo".

ALDO PELOSI

"Soc comerciant de la zona. El meu pare va engegar aquest negoci de menjar artesanal peruà fa deu anys. Els plats que oferim estan fets amb ingredients del barri. La clientela és molt simpàtica i l'ambient molt familiar. És una zona tranquil·la i segura".

ANDRÉS MARTÍNEZ

"Visc des de fa 40 anys al barri. Soc voluntari del Casal d'Avis del Baix Guinardó, on faig aula oberta, però també estic apuntat a moltes activitats, com ara informàtica, retoc de fotografies o dibuix. És molt maco perquè aquí acabes fent molts amics".

**CARMEN DE LA
MATA**

"De jove treballava a una parada del mercat de la Travessera. Ara que estic jubilada vinc al Casal d'Avis, on faig ball de línia, jocs de memòria... M'agrada molt el barri perquè la gent surt molt al carrer. Amb el meu marit passem per l'avinguda Gaudí".

JORDI MARIMOU

"Porto el bar dels Jardins del Príncep de Girona. Aquest barri és una de les zones més tranquil·les de Barcelona, encara no envaïda pels turistes. Els nostres clients són els veïns, alguns venen des de fa vuit anys a fer el cafè, llegir, passar l'estona..."

ROSER PUIG I OLIVA

MEMBRE DE LA JUNTA DE L'ASSOCIACIÓ DE VEÏNS DE LA CLOTA

La Clota, amb una superfície de menys de mig kilòmetre quadrat, és el barri més petit de Barcelona i el de menys densitat de població. Situat en una fondalada anomenada Pla dels Ametllers, entre el Carmel i el passeig de la Vall d'Hebron, al sud-oest d'Horta, ocupa una zona molt rica en aigües subterrànies i rep un gran nombre de rieres i torrents. Aquesta característica va possibilitar, històricament, la construcció de séquies, basses, pous i canalitzacions de rec, i va afavorir la proliferació d'hortes i conreus de regadiu que van marcar l'existència del barri. Actualment, manté una fisonomia semirural de cases, la majoria baixes i antigues, masies habitades, alguns tallers, bòbiles i horts abundants. La Roser Puig va néixer a la Clota l'any 1971 i, des de llavors, ha viscut sempre al barri. Forma part de l'associació de veïns i no dubta a afirmar que viure a la Clota és viure en un poble dintre de la ciutat.

Com va arribar la seva família a la Clota?

No sabem exactament quan va arribar la família de la mare, i una part de la família del pare va venir del País Valencià, de Castelló, perquè el meu besavi va entrar a treballar a la finca Martí Codolar, que era una finca molt gran, amb molts animals i molts camps, on necessitaven molta mà d'obra. Primerament es van instal·lar a Horta, però el meu besavi va veure que aquesta casa estava en lloguer i la va llogar. Estem parlant de finals del segle XIX. Quan van arribar aquí el meu avi tenia ja uns 10 anys, però la seva germana petita sí que va néixer a la casa. Llavors era una zona molt rural amb algunes cases i masies on tothom es coneixia; tant és així que la generació dels meus avis i la dels meus pares va ser fruit de casaments entre veïns.

Ah sí?

Sí, sí, sembla que abans no s'anava gaire lluny a buscar parella. L'avi es va casar amb l'àvia, que era la veïna de la casa que estava just davant de la seva. I aquesta història la van repetir els meus pares. El pare es va casar amb la mare, que vivia en una masia d'aquí al costat. I així va ser com les dues generacions es van casar entre veïns i es van convertir en fills de la Clota a més no poder.

I vostè? El seu marit també és d'aquí?

El meu no! Jo m'he casat amb un alemany. Havia d'entrar sang nova a la família!

Va néixer el 1971 i sempre ha viscut aquí. Per què va decidir quedar-s'hi?

Vaig decidir quedar-m'hi perquè m'agrada molt viure aquí i perquè guardo uns lligams molt forts tant amb aquesta casa com amb el barri. De fet, quan em va sorgir l'oportunitat de viure a la casa dels avis paterns, no ho vaig dubtar. Soc conscient que quedar-se sempre al mateix lloc té la seva part bona i la seva part dolenta, però a mi m'ha compensat sempre viure aquí, en un entorn molt natural i familiar. Crec que, malgrat viure a Barcelona, jo he fet més vida de poble que altres persones que viuen realment en pobles.

La Clota es va reconèixer com a barri a mitjans dels anys noranta.

Sí, podríem dir que abans formàvem part d'Horta, però, malgrat estar al costat i tenir molta relació amb el barri, la Clota no ha estat mai part del seu nucli. Sempre hem estat separats i hem tingut els nostres problemes concrets i les nostres reivindicacions. Per aquest motiu, quan vam voler fundar la nostra associació de veïns, ens van dir que primer havíem d'estar reconeguts com a barri. I així ho vam fer. A mitjans dels noranta vam aconseguir la declaració i reconeixement formal del veïnat com a barri de Barcelona.

L'Associació de Veïns de la Clota es va fundar l'any 1994, vint anys més tard que a altres barris. Quins antecedents va tenir?

En va tenir molts. De fet, a la Clota els veïns sempre ens hem vist afectats per moltes coses, però suposo que, per la nostra idiosincràsia, no vam poder fundar abans l'associació. Per exemple, als anys seixanta, coincidint amb el boom de la immigració a Barcelona, aquesta part de la ciutat va estar en el punt de mira de les especulacions immobiliàries.

Un dels carrers del barri de La Clota.

Aquí hi havia un projecte, a l'època de Porcioles, que era baixar tots els blocs que ara hi ha a Montbau i a la Vall d'Hebron i portar-los aquí. Ja en aquella època, els veïns es van mobilitzar, no com a associació, perquè no podien, però sí que es van organitzar i van buscar un advocat per presentar les al·legacions a aquest projecte. I, contra tot pronòstic, es va guanyar. Després, al Pla General Metropolità de l'any 1978, aquesta zona també sortia afectada. Es volien enderrocar habitatges i fer expropiacions per construir una zona verda. I una altra vegada els veïns no sabíem què passaria. Nosaltres, com molts altres veïns, n'érem afectats perquè volien expropiar-nos l'hort de casa. Però una vegada més els veïns ens vam mobilitzar i es va paralitzar el pla. Jo crec que ens va salvar la nostra orografia, perquè aquí, amb tantes rieres i desnivells, no es pot construir fàcilment. I ja després van venir el Jocs del 92, un altre moment en què havíem de veure què passaria. S'ha de tenir en compte que érem uns 500 veïns, un parell d'escales de l'Eixample, per dir-ho d'alguna manera, i abans dels Jocs Olímpics pensàvem que ens farien fora.

I què va passar?

Molt menys del que en un principi semblava. Per sort, els diners es van acabar abans que es posessin amb la Clota i només unes poques finques van patir algunes expropiacions. Això sí, ens vam quedar enmig de la Vila Olímpica de la Vall d'Hebron i van plantar xiprers i arbres alts perquè no es veiés la Clota des de l'altre costat, a tota l'avinguda de l'escultura dels Mistos, que queda aquí al costat. Ens van tapar i nosaltres vam dir: "Molt bé, però aquí ens quedem".

Llavors, quin és el fet que va desencadenar la fundació de l'associació, el 1994?

Un dia ens vam llevar i vam veure tots els carrers del barri plens de cartells per convocar-nos a una reunió amb el regidor de districte. Aquest ens va presentar un projecte per a la Clota que ja estava aprovat inicialment i que tornava a portar la construcció de blocs de pisos cap aquí. I vam sortir d'aquella reunió decidits que havíem de crear l'associació. Fins a aquell moment teníem una vocalia a l'associació d'Horta, però aquesta vegada necessitàvem organitzar-nos d'una altra manera. I així va ser com la vam fundar, amb molts veïns i veïnes que teníem moltes ganes de lluitar i mantenir l'esperit de barri.

A la Clota existeix l'esperit de barri?

Sí, i des de l'associació fem moltes coses per potenciar-lo amb l'ajuda de tots els veïns. Per exemple, l'any 1998 vam recuperar la Festa Major de la Clota. Actualment la fem al juliol. Durant tres dies fem tota mena d'activitats i, com som un barri tan petit, són unes festes ben familiars. Ara, però, hem duplicat el nombre de veïns amb la construcció d'un bloc de pisos a l'avinguda de l'Estatut. Hem passat de 500 a 1000 veïns. Des de l'associació convidem tots els nouvinguts a apropar-se i a formar part activament del barri.

ARIADNA ARAGAY

"Des de Torre Jussana, centre de serveis a les associacions, assessorem l'Associació de Veïns de la Clota en temes legals, fiscals, de comptabilitat, d'estatuts, de renovació de la junta... Els formem en comunicació, gestió de personal o participació i els cedim l'espai i una bústia per rebre cartes".

XAVIER OLLER

"A Torre Jussana formem les associacions per millorar-ne el funcionament. Cedim espais a l'Associació de Veïns de la Clota i els ajudem amb la difusió d'activitats amb cartelleria. És un barri molt tranquil i agradable i la gent quan puja està encantada".

ADRIÀ MANRESA

"Treballo des de fa tres anys com a informador a Torre Jussana, a càrrec del telèfon, correus i atenció a l'usuari, i també d'esdeveniments i jornades. L'associació de veïns fa tot tipus d'actes aquí, des d'assemblees fins a trobades amb la gent del barri".

MIQUEL ÀNGEL ARAGÓN

"La principal necessitat de la Clota és que en un futur pugui continuar sent un pulmó enmig de la ciutat. És un paradís, un barri petit i protegit, amb veïns i veïnes que es coneixen. Que no es perdi això ha de ser una de les estratègies més importants".

MANUEL GALLEGO

"Soc conserge i porto sales els caps de setmana al centre de serveis a les associacions de Torre Jussana. M'agrada molt aquest barri on treballo, jo vinc des de Virrei Amat caminant a la feina i és molt agradable. Faig molt vida a Horta, als Lluïsos, al Caliu...".

JAIME MAINÉ

"Al barri porto 17 anys. Aquí soc feliç, no em falta de res. M'agrada l'estabilitat, la gent tan tranquil·la i tan bona. No hi ha discussions, és un barri molt familiar. De tant en tant fem alguna festa. Fa poc vam fer una paella per a 50 persones a l'aire lliure i tot va sortir rodó".

JAVIER MARÍN

"Visc al Carmel. Gràcies a un amic, vaig conèixer la Clota i me'n vaig enamorar. Sembla un poble, molt tranquil, familiar, de bon rotllo. Els veïns et saluden tots els dies. El que és bonic és quan et vas trobant bona gent, et vas quedant i ja crees un vincle".

MÓNICA RAMÓN

"Fa anys que conec el barri, però vaig venir pels amics i ara ajudo al bar El Raconet de la Clota. Tothom et tracta com si et conegués de sempre. És molt maco, això no ho trobes enlloc. Gent amb qui pots comptar i que et donen el que tenen".

RAIMON GANDIA I SERÓ
PRESIDENT DEL FOMENT HORTENC

El barri d'Horta s'ha caracteritzat sempre per ser un barri amb una gran vitalitat i una vida associativa i cultural excepcionals. En aquest sentit, és remarcable la presència de tres entitats culturals centenàries que, avui en dia, encara estan actives i acullen bona part dels veïns i veïnes. Aquestes societats són l'Ateneu Hortenc, fundat l'any 1863 i que actualment és l'entitat barcelonina més antiga amb activitat continuada; els Lluïsos d'Horta, que es va crear tres anys després; i el Foment Hortenc, aquest últim de l'any 1917, quan Sant Joan d'Horta ja s'havia annexionat a Barcelona feia poc més d'una dècada. En uns temps de dificultats socials i polítiques, la gent va començar a agrupar-se amb l'objectiu d'aprofitar les hores de lleure per fomentar la cultura pròpia i treballar pel barri. Aquesta activitat ha perdurat fins a l'actualitat. Així ho explica Raimon Gandia i Seró, president del Foment Hortenc, que assegura que el desig de l'entitat, que enguany celebra el seu centenari, i de totes les persones que la fan possible és continuar aportant cultura en tots els vessants, des del teatre com a font d'expressió principal de l'entitat fins a qualsevol de les activitats que s'hi duen a terme.

Nascut i criat a la Verneda, vostè va arribar a Horta l'any 1983.

Sí, jo vaig néixer allà, però quan em vaig casar vaig venir a viure a Horta perquè la meva dona i la seva família són d'aquí de tota la vida. I, sincerament, em va agradar la idea de viure en un barri com aquest, ja que em va semblar molt tranquil, que era el que jo desitjava per poder formar una família. Recordo que vaig pensar que aquí feia goig viure. No em vaig equivocar. Avui en dia em considero un fill adoptiu d'Horta.

Llavors, com va arribar la seva implicació amb una societat amb tanta tradició com el Foment Hortenc?

Bé, podríem dir que va ser "culpa" de les meves filles. Quan eren petites vam decidir, la meva dona i jo, portar-les aquí a fer teatre, a l'escola de

Foment Hortenc.

teatre infantil, perquè vam pensar que era un entorn tranquil i saludable. A més, teníem bones referències. Però en aquell moment jo era del tipus de pare que portava la canalla i es quedava fora esperant que sortissin, ja que per a mi el Foment era una societat relativament tancada i no hi entrava. Així vaig estar més d'un any, fins que de mica en mica vaig anar parlant amb uns i amb d'altres. Després vaig començar a entrar a donar un cop de mà en el que calgués, com ara muntar les escenografies, fins que un dia em van convidar al dinar de col·laboradors. Ja no en vaig sortir. D'això farà uns 17 anys.

I des de fa quasi 5 anys n'és el president.

Efectivament. Una vegada vaig començar a col·laborar-hi de manera regular, em van enredar perquè entrés com a vocal de Patrimoni. Vaig exercir aquesta vocalia durant dues legislatures i després vaig passar a ser el president, a l'abril de 2013.

El Foment Hortenc és una de les entitats culturals més antigues del districte d'Horta-Guinardó. Què se sap de la seva fundació?

La societat es va fundar l'any 1917 com una escissió del Casino d'Horta, entitat que funcionava al barri des de l'any 1887, per un grup de membres que volien crear una nova societat instructiva i recreativa. El primer local on es va instal·lar va ser a La Saleta, al carrer Dolça 14, però de seguida la primera junta va comprar la casa d'Andreu Sabadell, al carrer d'Alt de Mariner 15, que encara avui en dia és la nostra seu. Podríem dir que a la seva primera època, des de la fundació fins a l'esclat de la Guerra Civil, el Foment es va caracteritzar per exercir una gran activitat instructiva i social, molt enfocada al folklore i a la cultura catalana.

Què va passar durant la Guerra Civil?

Tot va ser un problema, ja sabem amb quina situació es va trobar tothom. De fet, no hi ha quasi actes de l'època, perquè donar constància de qualsevol cosa era perillós. Les reunions que es feien es van deixar de fer, però es van mantenir la majoria de les activitats i no es va tancar en cap moment. Malgrat el desastre social que va suposar la Guerra Civil, el Foment va tirar endavant.

L'any 1946 va marcar una fita també dolorosa per a l'entitat.

I tant. A principis de desembre del 1946 un incendi va destruir el local. El foc no va deixar res dret, tot a terra. Però una vegada més els socis van demostrar la seva fèrria implicació i el seu compromís amb l'entitat i es van arromangar la camisa per fer totes les obres ells mateixos. En menys de dos anys el Foment Hortenc es tornava a inaugurar. Som una entitat que ha passat moltes vicissituds, moltes situacions agradables també, però d'altres que no ho han estat tant. Hem viscut situacions molt difícils, sobretot situacions econòmiques molt complicades, però hem aconseguit sortir-nos-en perquè la gent d'Horta sempre ha tingut una predisposició a vetllar per la cultura, pel barri i per les seves associacions. En aquest sentit, jo sempre dic que la força que té aquesta entitat és la mateixa gent que la forma, que és la que realment l'ha portat endavant. Aquí tothom ha fet molts esforços per arribar on estem avui en dia. Una prova de tot el que estic dient és la celebració, l'any 2017, del nostre centenari.

Com van celebrar els 100 anys?

Vam intentar fer més coses de les que fem habitualment. Vam presentar el llibre del centenari juntament amb una exposició d'una sèrie d'obres relacionades amb la història del Foment i, a partir d'aquí, hem organitzat

tot un seguit d'activitats relacionades, com un dinar de gala per als socis o un vermut amb orquestra per a tots els veïns; activitats sobretot enfocades a agrair als socis la seva participació. Fa goig poder veure una entitat amb tanta fidelitat dels socis i de famílies senceres.

En l'actualitat són més de 600 socis i sòcies. Quines són les activitats que realitzeu?

Aquí intentem que tots els socis estiguin a gust, que tots tinguin la seva activitat, cosa que és molt difícil perquè tenim un espai reduït. La nostra activitat principal és el teatre. Tenim l'escola de teatre infantil i l'escola de sèniors. Fem obres de teatre pròpies, amb directors i actors de la casa, que nosaltres creem, plantegem, assagem i representem. D'altra banda, tenim els balls, com el de la tardor o el de primavera, una lliga de billar, un esplai d'estiu per a la canalla, tallers d'idiomes, etc. I tota una sèrie d'activitats i representacions teatrals.

Dos dels plats forts de la seva programació anual són els *Els Pastorets* i el *Tomàquet*.

Exacte. Portem des de l'any 86 representant *Els Pastorets*, de Folch i Torres, ininterrompudament. Històricament ja es feien i eren un clàssic de la casa. Cada any intentem que hi hagi algunes variacions i novetats. I el tema del *Tomàquet* és una cosa tot a l'inrevés. Així com podríem dir que tothom se sap el text d'*Els Pastorets*, en el cas del *Tomàquet* és al contrari. Dissenyem un espectacle còmic-musical per ser representat només aquell any i després ja desapareix. L'obra dura 3 hores i els espectadors sopen a la mateixa platea durant l'entreacte. És tot un esdeveniment.

Quina és i ha estat la relació del Foment amb el barri?

Nosaltres, com a entitat del barri, hem treballat sempre pel barri. Ens involucrem molt en la Festa Major i en qualsevol esdeveniment popular. A més, des de la creació de la Coordinadora, col·laborem amb altres entitats de la zona. Així el barri guanya i el soci també perquè es poden fer més coses. Penso que, en definitiva, és un benefici per a tothom. En aquesta línia vam crear fa uns anys la Phorta Solidària, un projecte que vam plantejar des de l'Ateneu, els Lluïsos i el Foment. Tots tres fem unes funcions exclusives per recaptar cèntims i donar-los a alguna entitat del barri que ho necessiti. Cada any se n'encarrega una de les tres entitats, i les donacions es destinen a associacions com el Caliu o l'Associació de Fibromiàlgia. Per tant, la nostra relació amb Horta, el barri que tant estimem, és de compromís social i cultural i de solidaritat amb el nostre entorn.

**FRANCESC
PENALBA**

"Fa 20 anys que vinc i ara estic a la junta. Els meus fills van començar a fer teatre i jo un dia m'hi vaig enredar. Faig algun espectacle quan m'ho demanen, però estic al darrere fent de tot, des d'ajustar un simple cargol a portar els temes fiscals..."

JORDI VILAMALA

"Tenia afició al teatre i em dedicava a temes de so. Uns amics m'hi van portar i m'hi vaig quedar. Vaig estar 22 anys a la junta, planejant les obres, demanant permisos... D'aquí surten obres que no tenen res a envejar a les obres dels grans teatres de Catalunya".

PEPE SARÓ

"Des del 1999 estic al Foment. Soc d'Horta, la meva dona és actriu d'aquí i per ella vaig entrar-hi. Faig de tot: muntatge i desmuntatge, les cordes dels telons, ajudar en el que calgui... També m'encarrego del lloguer de sales per fer obres, assajos, comunions..."

ANTONI RESINA

"Soc del barri de tota la vida i amb la meva parella i la nena buscàvem involucrar-nos en alguna entitat, estar a dins, ajudar i fer coses. Des de fa cinc anys en som socis, jo porto coses de muntatge i la meva dona porta l'escola de teatre".

Mª ROSA OLIVERAS

"Fa 30 anys que vinc. A final de curs venia a fer funcions. Després de soltera venia a ballar i després ja em vaig casar i vaig continuar venint. Ara vinc aquí a jugar a cartes per trobar-me amb les amigues i amb la gent, perquè tots som coneeguts a Horta".

FINA ESTRANY

"Fa 60 anys que vinc. Vaig començar ballant els diumenges, on vaig conèixer el meu marit. Em va demanar per ballar i avui encara ballem. Hem fet de tot aquí. Jo sobretot pentinava i col·laborava en moltes feines. Ara és el torn dels fills, tots implicats".

CARME SERRA

"Soc de Gràcia, però vaig venir a Horta als 17 anys. Vaig conèixer el meu marit, que era el fill del president del Foment, i allà va començar tot. Vaig fer *Els Pastorets*, el *Tomàquet*, actriu dels 'malditos', de repariment i mil coses... I aquí anem venint".

**FRANCISCO JAVIER
PINEDA**

"Fa tres anys vam recuperar el campionat de billar: una lliga durant tot l'any on els 16 primers classificats entren en un *play off* i el guanyador es porta un tac de billar. A més, faig un taller en què ensenyo a jugar. He jugat de jove i sempre he estat aficionat".

NÚRIA FONT I REVILLA

VICEPRESIDENTA DELS LLUÏSOS D'HORTA

MEMBRE DE L'EQUIP DIRECTIU DEL CALIU-ESPAI D'ACOLLIMENT

L'any 1866 el rector d'Horta, mossèn Lluís Cantarell, va decidir fundar un cercle moral semblant al que deu anys abans s'havia creat a la Vila de Gràcia amb el nom de Lluïsos de Gràcia. Aquestes societats catòliques pretenien ser una prolongació de l'acció eclesiàstica en el camp social, moral, artístic i esportiu. Però els inicis de l'entitat d'Horta van estar marcats també per la funció acadèmica que va haver de desenvolupar, primer per als fills dels socis i després per a tots els veïns en general, ja que fins a l'any 1912, moment en què es van instal·lar els germans de les Escoles de la Salle, a la zona no hi havia escola. D'altra banda, la seva activitat cultural, i en concret el teatre, van anar en augment, cosa que va donar peu, juntament amb les altres entitats culturals d'Horta, que el barri es considerés un dels bressols del teatre contemporani barceloní. El 2016, els Lluïsos van celebrar el seu 150è aniversari, una efemèride que van commemorar tots els socis i sòcies que, amb el seu suport i dedicació, han fet possible que aquesta entitat hagi vençut el pas del temps.

Es podria dir que Núria Font és una filla dels Lluïsos, ja que els seus pares es van conèixer allà i ella, juntament amb els seus germans, ha crescut a l'entitat. Actualment és vicepresidenta dels Lluïsos d'Horta i responsable de l'administració general de la societat. La Núria també és una de les fundadores del Caliu, el centre social de la parròquia Sant Joan d'Horta.

Com va començar la seva vinculació amb els Lluïsos d'Horta?

La meua vinculació als Lluïsos va començar amb els meus pares. El pare era d'Horta de tota la vida i la mare, que havia nascut a Barcelona, quan es va mudar aquí va entrar a formar part de l'esbart dels Lluïsos. Es van conèixer a la colla excursionista de l'entitat i es van enamorar. Es van casar i van tenir set fills, jo soc la tercera. Com ells sempre han estat molt vinculats a aquesta entitat, podríem dir que els meus germans i jo ens hem criat aquí.

Ja des de petits veníem molt amb el pare, que sempre ha estat de la junta, n'era el tresorer o el vicepresident, depenia de l'època, i mentre ell feia d'acomodador o estava a la taquilla, perquè en aquella època es projectava molt de cinema, nosaltres l'ajudàvem. Primer fèiem tasques senzilles com escombrar i ja després vam anar agafant més responsabilitats: ajudàvem a la taquilla, trencàvem les entrades, etc. També de petita la mare em va apuntar a l'esbart i així, cop a cop, el vincle amb l'entitat es va anar fent més gran, fins al punt que el meu marit i jo també ens vam conèixer aquí.

Déu n'hi do!

Sí! El que et deia: m'he passat i em passo la vida aquí. Tenim dues filles i totes dues canten, ballen i fan teatre molt bé. També hi estan molt vinculades, fins i tot una d'elles està ja al món professional. Ara mateix, als musicals que han fet al Grec, ella ha estat una de les solistes. I tota la base ha sortit d'aquí.

El teatre és l'activitat principal de l'entitat. Vostè en fa?

Jo no, soc un pal a l'escenari. Però sí que ha estat l'activitat principal dels Lluïsos des dels seus inicis. En aquella època es feia la *Passió d'Horta* que, conjuntament amb la d'Olesa i la d'Esparraguera, era de les més populars. Aquesta representació era un èxit any rere any, tant que hi havia autocars de tot Catalunya que venien a veure-la. Actualment, el teatre continua sent el plat fort. Tenim l'escola de teatre, una programació anual, diferents companyies pròpies i una sala amb 320 localitats. Però també fem altres activitats, com cinema, l'esbart, excursionisme, fotografia, manualitats, tennis taula i animació infantil.

Per què a la façana està inscrit el nom de Centre Parroquial?

Aquesta entitat ha tingut diferents noms. El que està a la façana es remunta a l'època de la postguerra. Durant la guerra, els nacionals van agafar les instal·lacions per fer-ne us. Una vegada acabada, els socis van voler recuperar l'espai, però com que hi havia persones que havien estat republicanes no els hi volien donar. Aleshores, el mossèn que estava en aquell moment a la parròquia es va adreçar a les noves autoritats per dir-los que aquestes instal·lacions les necessitava ell per fer catequesi i altres accions, i així és com van marxar els nacionals i els socis van recuperar el local. Els mossens sempre ens han salvat i ajudat. Tot i que nosaltres tenim la nostra independència, sí que estem vinculats a l'església per tradició. Però de 650 socis que som ara, només uns 50 estem també a la parròquia.

Els Lluïsos d'Horta al carrer Feliu i Codina.

Històricament, però, els socis sí que venien de la parròquia.

Exacte, aquí venia la gent del barri vinculada a l'església. En aquella època la societat estava molt marcada i diferenciada. Segons les creences, tant polítiques com religioses, i l'estatus social que es tenia, s'anava a un lloc o a un altre. A Horta els veïns es repartien entre les tres grans societats culturals. Més o menys, als Lluïsos venien els de l'església, a l'Ateneu els més d'esquerres i al Foment la classe social més benestant. Les diferències estaven molt marcades i hi havia molta rivalitat entre entitats.

I encara la tenen?

No, ja no és el mateix. I si existeix alguna rivalitat, per exemple entre nosaltres i el Foment, podríem dir que és una rivalitat Madrid-Barça o Sabadell-Terrassa, per entendre'ns. Va més en aquesta línia, de tradició, que no amb res concret. De fet, formem tots part de la junta de la Coordinadora d'Entitats i tenim regularment projectes en comú.

Vostè és l'actual vicepresidenta de la junta dels Lluïsos, però n'ha estat molts anys la presidenta.

Sí, com ja he explicat, el vincle que tinc amb l'entitat és un vincle de tota la vida i molt familiar. M'agrada implicar-m'hi tant perquè els Lluïsos per a mi són com una segona casa i estimo molt tot el que passa aquí. Des d'aquest any, a més, estic contractada a mitja jornada, perquè la resta tot és voluntari, per ocupar-me de la gestió administrativa de l'entitat. Són moltes les persones que venen cada dia i hi ha molta paperassa que cal gestionar.

A més dels Lluïsos, forma part activa d'un altre centre molt important al barri, el Caliu. Com va començar aquesta iniciativa?

Aquest projecte va començar a petició del mossèn de la parròquia de Sant Joan d'Horta, l'any 2010, perquè moltes persones trucaven a la seva porta per demanar menjar. Jo formo part de l'equip directiu des de la seva fundació. Vam decidir oferir esmorzars perquè era més fàcil per a nosaltres. Vam començar servint a cada usuari una tassa de cafè amb llet amb quatre galetes i una magdalena, i un entrepà quan marxaven. El primer dia van ser 6, a la setmana eren 15, després 30 i al cap de poc 60. Quan vam arribar a 90 vam parar. No podíem atendre més gent perquè en dues hores, atendre 90 persones ja era molt. El cap de setmana, però, oferim esmorzars a 150 o 250 persones, perquè moltes entitats de la ciutat tanquen. Ara l'esmorzar consisteix en el cafè amb llet, però es pot repetir les vegades que es vulgui, o cacaolat o te, i també a l'hivern se serveix caldo i a l'estiu gaspatxo. També oferim dinars gràcies a diferents hotels que ens porten cada dia el càtering.

Quina és l'organització?

Som uns 100 voluntaris i ens organitzem per torns i equips. Jo vinc entre setmana tots els dies i els diumenges, a l'hivern, a fer xocolata desfeta. Però no tanquem cap dia de l'any. Cada nit, un grup de voluntaris va a buscar els excedents de tres forns del barri i llavors a l'endemà servim les pastes i fem torrades amb aquest pa. D'altra banda, hi ha un altre forn del barri que ens dona cada dia 30 barres de mig del dia i amb aquestes barres fem els entrepans, perquè el pa estigui tovet. També hi ha un fabricant d'embotits d'Horta que ens regala l'embotit. Tenim la bugaderia que ens neteja la roba que utilitzem, els tovallons, els draps de cuina, etc.

Apa! Aquí està tot el barri implicat.

Sí, tenim molta implicació del barri. Molta, molta. La gent hi col·labora molt, fins i tot amb donacions personals. En temps difícils, la gent està motivada per ajudar qui ho necessita.

Per acabar, parlant de motivacions, quines són les seves per dedicar-se tant a aquestes dues entitats?

Jo crec que l'arrel de tot han estat els meus pares que, com sempre han estat tan implicats, jo he anat creixent amb aquest compromís cap als altres. La meva motivació és pensar: "D'acord, joestic bé, però els altres també han d'estar-ho. Ajudem en la mesura que podem".

CATERINA PAILHER

"Aquí als Lluïsos porto el vestuari del teatre, ballo i surto a totes les obres on em deixen. Jo corro per aquí des de fa 23 anys. Primer vaig portar els nens i després m'hi vaig afegir. M'ho passo molt bé i he aconseguit una petita segona família".

PERE SOLÉ

"Soc membre de la junta des de fa 15 anys. El meu pare n'havia estat president i la meua infantesa l'he passat aquí. De jove vaig entrar al grup fotogràfic i ara faig teatre i ajudo al cine. Ha canviat molt el tarannà de la gent, ara està més obert al públic".

**ÀNGELS
FÀBREGUES**

"Vinc al Caliu els dies de festa des que va començar i serveixo taules, preparo safates o entrepans. M'ha donat una possibilitat més de col·laboració al barri. En general venen molt contents, perquè els caps de setmana la resta d'espais estan tancats".

JOSEP OLIVÉ

"Jo estic jubilat i soc el tresorer del Caliu. La Núria és una noia amb una capacitat de treball impressionant, sempre està disposada a fer qualsevol cosa, mai diu que no a res. Aquí sentim molta empatia amb els usuaris, que t'expliquen les seves coses".

ROSA BLASCO

"Soc la Rosa, vinc al Caliu des que va començar i ara estic a la cuina. Primer venien 18 o 20 i ja ens semblava un èxit i ara servim fins a 230 esmorzars. Hi ha un equip molt bo i ens passen molt bé. Al final del matí fem un dinar tots junts de germanor".

ANA Mª LÓPEZ

"Des del juliol soc voluntària. M'he jubilat i tinc temps lliure, i fer coses pel barri i per la gent que no té els mateixos avantatges que nosaltres és una bona opció. Coneixes la complexitat de les persones que venen. Cada persona té la seva història".

**MONTSERRAT
GARCÍA**

"Jo vaig ser usuària del Caliu, arran que vaig estar tres anys fora del mercat laboral. Gràcies a un programa d'inserció, vaig aconseguir una feina d'administrativa i ara estic de voluntària per no desconnectar mai d'aquesta realitat i per contribuir al projecte".

SÒNIA NÚÑEZ

"Estic a l'equip de coordinació del Caliu i conec la Núria des de petita. Aquí donem uns 200 esmorzars diaris, però és una excusa, intentem arribar a la persona a través del menjar. A més, paguem medicaments, tenim un pis d'acollida..."

JULI FONTOBA I SOGAS

PRESIDENT DEL COL·LECTIU AGUDELLS

Durant segles, Sant Genís dels Agudells va ser un petit nucli rural format per diverses masies que, gràcies a la gran quantitat d'aigua de què disposaven, vivien del conreu. Aquest ambient rural no es va veure gaire alterat fins a la segona meitat del segle XX, quan la zona de Sant Genís va patir una transformació urbanística per sobre de les possibilitats del terreny on es va assentar. Actualment, el barri de Sant Genís dels Agudells ha quedat ubicat a les faldes de Collserola, limitat per la muntanya, la Ronda de Dalt i l'Hospital Vall d'Hebron. Juli Fontoba és veí de tota la vida d'aquest peculiar barri barceloní i un dels fundadors del Col·lectiu Agudells, grup ecologista que es va formar el 1984 i que, des de llavors, ha centrat les seves activitats en la conservació de Collserola, en la difusió dels valors naturals i paisatgístics del parc i en les reivindicacions veïnals del barri.

Com va arribar la seva família a instal·lar-se en aquesta zona de Barcelona?

Quan jo vaig néixer, els meus pares vivien al Guinardó, i abans havien viscut al Carmel. Formaven part de la cooperativa obrera Los Castores, una cooperativa d'habitatges que va erigir el primer bloc de pisos a Sant Genís dels Agudells, al carrer Elies Pagès. Ens hi vam mudar en acabar la construcció dels apartaments, el 1961, quan jo tenia un any. Suposo que la cooperativa va decidir edificar aquí perquè era més assequible que a altres zones de Barcelona. De fet, la construcció del barri ja havia començat de manera espontània i, es podria dir, en format casolà, la qual cosa ha marcat profundament la gènesi del barri.

Què vol dir?

Doncs que durant els primers anys del franquisme van arribar a la zona moltes famílies humils que van edificar cases d'autoconstrucció i barraques i, en aquest sentit, tot el barri es va estructurar d'una manera caòtica

Façana del Centre Cívica Casa Grogà.

i des de la il·legalitat. Il·legalitat per part dels particulars que aixecaven les seves cases, la majoria barraques, i il·legalitat de la mateixa especulació de l'època. Aquests fets i les característiques del terreny, un terreny abrupte entre la carretera de la Rabassada i el passeig de la Vall d'Hebron, han originat una sèrie de problemes urbanístics que han afectat, des de sempre, el barri. S'ha de tenir en compte que Sant Genís dels Agudells no té sortida, és un cul-de-sac, i ha quedat sempre bastant aïllat de la ciutat.

Què va passar amb aquestes cases d'autoconstrucció?

Amb el temps, l'Ajuntament va acceptar les cases de la línia que marca Collserola cap a baix, la resta de barraques es van anar enderrocant. Recordo que per la nit venia la Guàrdia Civil i les enderrocava i, a l'endemà,

la gent les tornava a aixecar. Aquí s'ha hagut de reivindicar molt per aconseguir qualsevol millora. L'any 1975, per exemple, només teníem un carrer asfaltat, i estem parlant d'una zona on ja vivíem milers de persones.

Vostè ha estat, i és, part activa d'aquestes reivindicacions.

Bé, com a veí de tota la vida sempre he considerat necessari involucrar-m'hi. Vaig començar a l'associació de veïns, formava part del grup de joves i del grup d'història. Érem una associació ben combativa, en plena Transició, fins i tot vam ocupar la masia de la Casa Gropa per posar-la al servei del barri. Però quan vaig tornar de la mili, la Casa Gropa i part del moviment havien desaparegut. Ja després, l'any 1984, ens vam tornar a ajuntar unes quantes persones de l'antiga associació de veïns i vam crear el Col·lectiu Agudells, una entitat cultural de caire ecologista, però que també ha estat al capdavant de moltes de les reivindicacions socials del barri.

Quines accions s'han desenvolupat des del Col·lectiu Agudells?

Durant aquests 33 anys hem fet moltes coses. Per exemple, hem recuperat dues fonts que s'havien perdut en unes inundacions de l'any 71. Una era la Font del Bacallà i l'altra, la que vam batejar com la Font del Roure, una antiga mina que baixava de l'antic monestir de Sant Jeroni. També hem desenvolupat diferents campanyes de Nadal perquè la gent no comprés els arbres, els comprés amb arrel o decorés arbustos. Aquestes campanyes van durar molts anys i van anar acompanyades de repoblacions de pins, roures i alzines. D'altra banda, vam lluitar moltíssim per aconseguir el microbús del barri. Recorríem el barri amb els megàfons reivindicant-ne la necessitat, vam tallar la ronda alguns dies i, fins i tot, vam segrestar un autobús. Finalment, el vam aconseguir. Va ser el primer microbús de Barcelona que va donar servei a un barri amb problemes d'accessibilitat. També vam lluitar perquè es retiressin de la Font del Gos el que popularment es coneixia com els "ous de Porcíoles". Eren dues bombones molt grans de gas que ja no es feien servir. L'Ajuntament en aquella època volia cedir-los per crear una macrodiscoteca. Nosaltres ens hi vam involucrar molt perquè havíem vist caure moltes masies, que era el veritable patrimoni del districte, i no enteníem que no volguessin retirar aquella construcció. Finalment, vam aconseguir que les retiressin.

Llavors també han participat en reivindicacions d'altres barris del districte.

Sí, també. Podríem dir que la nostra tasca s'ha centrat a Sant Genís dels Agudells i, sobretot, en la preservació de Collserola, però també hem estat

proactius amb altres causes, com ara la ja esmentada de la Font del Gos o la reivindicació de la plaça de la Vall d'Hebron, on vam donar suport a la gent de la Teixonera i vam aconseguir que no es construïssin els habitatges socials que anaven a cobrir la plaça —un dels pocs llocs comunitaris que té el barri— d'edificis. En aquesta línia, també hem lluitat perquè s'arregli el conjunt arquitectònic del parc del Laberint d'Horta. Fa molts anys que treballo al laberint, primer de jardiner i ara de vigilant, i els jardins estan ben cuidats, però la part monumental no tant. Hi ha una ala del palau que es fa servir com a caseta de jardiners i com a escola de jardineria i oficines, però la gran part del palau, diguéssim un 80% de l'edifici, està mig caigut. Ara, però, sembla que s'ha aprovat una partida per a la seva reconstrucció.

I què hi ha del centre cívic la Casa Gropa?

Aquest equipament públic el vam aconseguir l'any 91. Va ser el primer centre cívic de Barcelona que va tenir en compte les mesures d'estalvi energètic i l'aprofitament de l'energia solar. Es van implementar una sèrie de mesures que en aquell moment no es prenen als centres cívics. Abans que es construís, però, l'Ajuntament ens va proveir d'un barracó prefabricat per a les entitats. Estàvem nosaltres, els timbalers, els diables, l'associació de veïns i també els jubilats. Després d'inaugurar-se el centre cívic, aquest barracó va ser enderrocat en contra de la nostra voluntat. Nosaltres vam demanar de convertir-lo en biblioteca, ja que el barri no en té. Però no ho vam aconseguir. A més, juntament amb altres entitats, ens vam quedar sense local.

I actualment estan actius? On es reuneixen?

Sí, encara estem actius. El col·lectiu té uns 300 socis, però de manera activa en devem ser una dotzena, que ens reunim en una sala que ens va cedir l'Ajuntament a la masia de Can Soler, un espai que es va fer públic fa cinc anys i des del qual s'han dut a terme moltes reivindicacions. Però aquest és un altre tema, si no no acabaríem mai.

Per últim, com definiria el barri de Sant Genís dels Agudells?

Som un barri que ha viscut durant molt de temps aïllat de la resta de la ciutat i que, a poc a poc, i a base de reivindicar, ha anat aconseguint moltes millores urbanístiques i equipaments. Considero, però, que el que ens caracteritza als veïns de Sant Genís dels Agudells és, sobretot, la satisfacció de viure molt a prop de la natura, gairebé a la muntanya, en un lloc on es pot respirar un aire més net i amb moltes possibilitats de gaudir de la bona temperatura.

**MERITXELL
RODRÍGUEZ**

"Soc la directora del Centre Cívic Casa Grogà des del 2013. Als noranta vaig engegar la ludoteca i ara he tornat. Aquest barri és preciós i desconegut. Està a prop de la muntanya i la natura i és com un poble. Molt càlid. Encara que vinguis de fora t'acabes sentint del barri".

DANIEL TESOURO

"Soc informador a la Casa Grogà. Aquest és un barri molt autèntic, amb gent molt semblant d'on jo vinc, que és l'Hospitalet. Aquí venia gent gran o nens, però des que hem engegat el zumba que també venen moltes mares. Obrim els tallers a demanda".

**VANESA
RODRÍGUEZ**

"Soc l'educadora de la ludoteca de la Casa Grogà. El barri m'encanta, hi ha molta diversitat cultural. Aquí ensenyem d'una manera gratificant, a través del joc, i observes com reaccionen. Fem projectes per entendre les diferències".

**LUIS CARLOS
LAZARE**

"Fa més de 40 anys que visc al barri. El que més m'agrada és l'ambient, la cordialitat dels veïns. Ara faig vida amb els nets al parc, però fa anys vam fer un equip de futbol amb els veïns del bloc. Érem bastant bons, vam guanyar els veterans del Barça i tot".

Mª ÁNGELES EGIDO

"Jo he viscut tota la vida al barri. Els meus pares van estar implicats a l'associació de veïns i van lluitar per millorar-lo; fins i tot recordo que vam tallar la ronda. La zona de muntanya estava molt deixada i s'han aconseguit l'institut, equipaments, transport...".

**MARIANO
GARBAJOSA**

"Fa cinc anys que visc aquí. Estem elaborant un pla de barris en el qual la Comissió de Memòria Històrica proposa fer una reconstrucció senyalant punts importants en la seva configuració i reivindicar també el paper de la dona, així com la història viva, amb els fets actuals".

TERESA CABELLO

"Soc dinamitzadora del Casal de Gent Gran de Sant Genís dels Agudells. És obert des del 6 de setembre i la rebuda ha sigut molt bona perquè els veïns portàvem molt de temps esperant-lo. Aquí fem ball, teatre, espai de cuina, coral..., una mica de tot".

JUDIT BELTRÚS

"Soc la coordinadora del Casal de Gent Gran. El casal era una reivindicació veïnal de feia molts anys i l'associació de veïns, sobretot Consuelo González i Carmen Sant Martín, han lluitat molt per fer-lo possible. Ara la gent està entusiasmada".

MONTSERRAT BARÓ JULBE

ANTIGA DIRECTORA I MESTRA DE L'ESCOLA GUINARDÓ

L'escola de Doña Maria

Explicar la història de l'Escola Guinardó és explicar, literalment, la història de Montserrat Baró i de la seva família. Per narrar-la, solament cal donar-li veu a la seva protagonista. "L'Escola Guinardó va néixer l'any 1927 en unes circumstàncies ben particulars. La germana del meu pare, Maria Baró, havia estudiat magisteri i era una persona exageradament responsable amb tot el que feia. Tant és així que, quan va acabar els estudis, li va entrar una mena de depressió nerviosa. El meu avi, que treballava en una farmàcia al carrer del Carme, preocupat per l'estat de la meva tia, va preguntar a un metge de confiança què podia fer amb aquella malaltia que s'anava agreujant. El metge li va recomanar, d'una banda, que busqués un lloc per viure més tranquil, als afores de Barcelona, ja que ells vivien al centre de la ciutat, i de l'altra, que li posés una escola a la meva tia perquè es pogués dedicar al que havia estudiat. Llavors va ser quan el meu avi va comprar un terreny aquí al Guinardó, al carrer Doctor Valls, i va edificar aquesta casa, de la qual en va destinar una part a l'escola", recorda la Montserrat. Quan la família Baró va construir l'edifici, al carrer Doctor Valls només hi havia una altra casa. "En aquella època el Guinardó estava molt poc poblat, més aviat era una zona de camps, masies i torretes. La tranquil·litat de la zona va contribuir molt a la millora de la meva tia i, com ho havia pronosticat el metge, es va recuperar totalment quan va començar a exercir de mestra. Així va ser com, per unes circumstàncies familiars, l'any 1927 s'inaugurava l'escola amb 11 alumnes d'edats diferents. Jo vaig néixer l'any 1936, o sigui que no en tinc records en primera persona, però a casa meva se n'ha parlat molt. Durant la guerra, les escoles de Barcelona van rebre l'ajuda dels *quakers* anglesos, els quals repartien menjar cada dia i, per això, les famílies enviaven les criatures a l'escola perquè mengessin. Va arribar un moment en què la meva tia va haver de passar a fer dos torns:

Escola Guinardó.

un al matí i un altre a la tarda, de tants alumnes que venien a recollir alguna cosa per menjar. La situació no va millorar a la postguerra. Van ser tantes les mares que es van quedar vídues i que van haver de sortir de casa a buscar feina que l'escola va haver de fer també les funcions de casa d'acolliment", explica.

El nom oficial del centre educatiu era Escola Nostra Senyora de Montserrat, però tothom la coneixia com l'escola de Doña Maria. Com a única escola de la zona, va ser molt coneguda al Guinardó. "L'escola va ser molt propera al barri i va comptar amb un gran prestigi gràcies a la forma de ser de la meva tia. Ella va ser una gran mestra, jo penso que va ser una persona avançada al seu temps. Malgrat ser molt religiosa, mai va imposar res de caràcter religiós; de fet, no va ser mai una persona d'imposició, en cap aspecte. La meva tia Maria sempre va intentar

donar una educació oberta i va ser molt innovadora. Per exemple, ella veia important que els nens ballessin i cantessin, que la música fos una part important de l'educació. Jo no la vaig sentir mai, mai, fer un crit a cap nen. Ni molt menys càstigs corporals. Ella dialogava, explicava, intentava convèncer, però mai va ser una persona que volgués imposar-se per la força. I, en aquest sentit, jo penso que va ser una mestra molt progressista", afirma la Montserrat.

Maria Baró va comptar amb l'ajuda d'algunes familiars, entre elles la mare de la Montserrat, que s'havia quedat vídua a la guerra, i una professora de música, Benvinguda Coll, casada amb el poeta Salvador Pere Arnau. Va ser la directora de l'escola fins a la dècada dels seixanta, tota una vida dedicada a l'educació que ha fet que la Maria formi part de la història col·lectiva del barri. Com explica la Montserrat: "Encara avui en dia, persones molt velletes m'aturen pel carrer i em recorden la meva tia: "Ai Doña Maria, que bona mestra que era!"

Una emoció convertida en vocació

La Montserrat va néixer al pis que el seu avi havia construït per a ells a l'edifici. Va ser alumna de l'escola de la seva tia i, quan va complir 11 anys, va demanar fer el batxillerat. "Vaig estudiar els cinc cursos del batxillerat perquè jo no tenia cap idea de ser mestra, volia ser advocada. Però les circumstàncies de la vida són les que s'imposen i quan va morir el meu avi em vaig replantejar les coses. Ell mai m'havia insistit que estudiés magisteri, però jo sabia que la seva il·lusió era que l'escola continués després de la meva tia. Mai m'ho va demanar, però jo ho sabia. No cal ser gaire espavilat per reconèixer els sentiments dels altres. Així que vaig pensar que l'hi devia", recorda la Montserrat molt emocionada. "Curiosament, vaig fer els estudis de magisteri en una escola de la secció femenina de la Falange, a l'edifici Francesca Bonnemaison, que havia estat confiscat. La Falange va crear allà l'escola de magisteri, anomenada "Instituto de cultura para la mujer de la sección femenina de la Falange española tradicionalista y de la Jons escuela de magisterio de Santa Teresa de Jesús". Deu n'hi do, quin nom més llarg! Encara avui en dia no sé els motius pels quals vaig acabar allà, però he de dir que vaig fer un magisteri esplèndid. Recordo perfectament el primer dia que vaig entrar en contacte amb els nens i em vaig adonar que allò sí que era una cosa que em podia fer feliç. Així va ser com el que va començar com una emoció després va esdevenir una vocació".

La Montserrat va entrar a l'escola com a mestra l'any 1959. "Quan vaig acabar la carrera, vaig començar aquí i vaig innovar tot el que vaig poder. A mi les meves alumnes em parlaven de tu. Jo no vaig ser mai "la senyoreta", jo vaig ser "la Montse". Vaig introduir el batxillerat i, malgrat donar les classes en castellà, la llengua vehicular en el pla personal era el català. A més vam ser la primera escola que va fer assemblees amb els alumnes. Jo donava classes juntament amb una altra professora que em va ajudar molt, la Margarita Sayol. Nosaltres dues portàvem totes les edats. Com ho fèiem? No ho sé, però ho fèiem, i ens en sortíem, i ens en sortíem bé perquè ens aprovaven totes les alumnes", afirma la Montserrat, que afegeix: "Hi havia una altra persona que ens ajudava, la Conxita Pascual, que va ser la mestra de gimnàstica. La Conxita va ser una persona extraordinària i molt creativa, no hi ha cap alumne seu que no la recordi".

Una cooperativa de mestres

A la dècada dels vuitanta, l'escola havia augmentat tant el nombre d'alumnes com el de professors. "Treballàvem tots braç a braç. No érem una cooperativa *de facto*, però sí que treballàvem com a tal i, quan vaig heretar l'escola, vaig decidir materialitzar-ho. En aquell moment érem 13 professors. Vam treballar dies i nits, estius i hiverns, i vam fer una escola com nosaltres volíem: que fos del barri, de proximitat familiar i que hi hagués un contacte molt directe entre els alumnes i els mestres i entre els mestres i les famílies. Ens va costar molt, vam haver de superar moltes dificultats, sobretot de tipus econòmic, però ho vam aconseguir i vam anar creixent", recorda la Montserrat. En l'actualitat, l'Escola Guinardó és un centre concertat amb 700 alumnes i un claustre de professors que ronda la cinquantena. "A la pregunta de pública o privada, jo sempre he dit que tant l'una com l'altra poden anar bé o poden anar malament. La dicotomia no és escola privada o escola pública, la dicotomia és escola en equip o escola sense equip. I nosaltres el tenim, cosa que, de vegades, a la pública és difícil amb la rotació constant de mestres. L'administració hauria de tenir en compte aquestes necessitats i no donar-li tanta rellevància a allò que cada govern presenta com a innovacions pedagògiques. Perquè quina és la principal innovació pedagògica? Estimar la teva feina, que és el que vaig aprendre de la meva tia i el que sempre he fet".

DIANA VILASECA
"Soc mestra i filla de la Montserrat. Aquesta és l'escola de la família. La va fundar la meua tia àvia, Doña Maria, amb la meua àvia, Doña Encarnació. Encara mantenim l'essència del principi, una escola de proximitat on trobar una segona família".

SERGI FERNÀNDEZ
"Fa 25 anys que soc professor de l'escola. La meua història va ser un amor a primera vista, ja que em va atrapar la passió amb què la Montse em va explicar el projecte. És molt interessant: tenim tres tutors per curs, donem el material i tot és compartit".

FRANCESC NAVARRO
"Ara soc el director de l'escola. La Montse és una persona molt propera i afectuosa. Sempre et diu el que pensa des del respecte. Ella n'era el baluard i sempre ha tingut mà amb els alumnes, sobretot amb els adolescents. Diu que els hem d'estimar i comprendre".

BEGOÑA SOLER
"Fa 42 anys que estic a l'escola. La Montse va ser professora meua. Una persona molt dinàmica. Ella em va fer viure la història i això em va fer decidir la carrera. Ser professora i exalumna és molt enriquidor, acabes entenent el que vols aconseguir".

CARME SOLER
"Porto tota la vida a l'escola. Soc mestra i exalumna. Amb la Montserrat tenim una relació no només professional, sinó d'amigues. El més important és aquest treball de valors que es fa amb els nanos dia a dia, que ella ha promogut i que intentem mantenir".

OLGA FELIPE
"Soc mestra des de fa 21 anys. Intentem educar per fer créixer persones crítiques i felices. Som una cooperativa, intentem funcionar com a tal i ho transmetem posant-nos en la pell de l'altre, estant al costat de l'alumne i empativant. Soc perquè som".

PILAR REGAL
"Soc mestra del parvulari. He sigut alumna i ara ho és el meu fill. Quan no estava de moda aquí ja es treballaven les emocions. És molt important la connexió amb els mestres, persones molt properes que t'acompanyaven. Em van fer créixer com a persona".

ROSA VILADOMS
"Soc cuinera de l'escola. Abans havia estat alumna i, com que els meus pares tenien un restaurant, un dia em van venir a buscar. Aquí fem dieta mediterrània amb menjar ecològic. Tinc molta feina, amb 440 nens, però estic molt agraïda. Per a mi la Montse és com una segona mare".

JOSEP LLUÍS JALMAR PALLARÈS

PROPIETARI DEL BAR QUIMET D'HORTA, PLAÇA D'EIVISSA, 10

El nucli antic d'Horta està estructurat entorn de la plaça d'Eivissa, punt neuràlgic i de trobada per a la gent del barri, que va ser durant molts anys plaça del mercat municipal i parada final dels mitjans de transport públic que unien Horta amb Barcelona. L'any 1927, precisament davant de la parada del tramvia, es fundava el bar Quimet, que va convertir-se en un testimoni privilegiat de la història del barri, així com un dels establiments més típics d'Horta. El bar va tenir una de les primeres pianoles elèctriques de la ciutat, tot i que, durant molts anys, la principal atracció va ser el lloro Juanito, que parlava, xiulava, cantava i, fins i tot, imitava el xiulet del tramvia, cosa que causava alguns maldecaps als operaris. Josep Lluís Jalmar n'és l'actual propietari i també el precursor de la col·lecció de més de 5.000 miniampolles de licor que adornen el local, un emplaçament que manté molts dels tocs característics de la seva primera època i que és l'únic establiment del districte d'Horta-Guinardó catalogat com a establiment emblemàtic de la ciutat.

El bar Quimet es va inaugurar a l'abril del 1927 de la mà de dos veïns d'Horta, Quimet Carlús i Rosita Not. Com arriba la seva família a fer-se'n càrrec?

Els meus pares, originaris de Solsona, van baixar a Barcelona per buscar feina i van acabar instal·lant-se a Horta perquè el meu pare va començar a treballar al bar del senyor Quimet. I ja quan es va jubilar, l'any 1955, li va traspasar el negoci al pare. A partir d'aquest moment, el meu pare i la meva tieta, amb l'ajuda de la mare, se'n van fer càrrec. El bar era conegut com Can Quimet, ja que abans no s'acostumava a tenir nom comercial. Però quan el va agafar el meu pare, com que ja era obligatori, li van posar el nom oficial de Quimet d'Horta. Quimet en honor al seu fundador i d'Horta perquè a Barcelona hi ha dos o tres bars més que es diuen Quimet.

I vostè quan va començar a treballar aquí?

Uf! Jo m'he criat al bar. Vaig néixer l'any 1962 i recordo que amb 8 o 9 anys ja vaig començar a ajudar en el que fos necessari. Després, quan vaig fer 16 anys, m'hi vaig posar a treballar oficialment. Porto aquí vora 40 anys. El 2006, el meu pare em va passar el negoci. Actualment només treballo amb temes d'oficina, però he fet de tot. He estat a la cuina, a les barres, de cambrer, netejant. De tot.

Llavors vostè és la segona generació familiar.

No, nosaltres ho considerem com la tercera, ja que el senyor Quimet li va fer de pare al meu pare i, llavors, el considerem de la família. En aquesta tercera generació hem treballat tant les meves tres germanes com el meu germà, que actualment està a les tardes com a encarregat, i diferents nebots.

Per què s'ho va quedar vostè i no cap dels altres germans?

Bé, nosaltres som cinc germans, jo soc el quart. Les meves germanes grans no van voler quedar-se'l, malgrat haver-hi treballat. I jo, que hi havia estat tota la vida, vaig demanar de quedar-me'l. Tant elles com el meu germà petit van estar-hi d'acord, així que el meu pare me'l va passar a mi.

El Quimet, des de la seva inauguració, sempre ha estat obert?

Sí, fins i tot durant la guerra. De fet, sempre he sentit una història referent a la postguerra. En aquella època els productors de cafè no podien servir-ne als bars. Estava prohibit perquè n'arribava poc i era molt car. Als bars es treballava amb malt, civada i coses així. Però la casa que ens proveïa el cafè, que és amb la que jo continuo treballant, Bracafé, ens en servia igualment, tot i desobeir les ordenances, perquè l'amo va dir que ell continuaria servint-ne als seus clients. El van empresonar unes quantes vegades, però aquí vam servir sempre cafè.

Històricament també s'havia conegut com el Bar del Lloro.

Sí, efectivament. Al senyor Quimet li van regalar un lloro guineà, d'aquests grisos amb la cua vermella, que parlava molt. Tenia una gàbia però normalment estava solt pel bar. Hi havia un client habitual que li va ensenyar, fins i tot, a cantar *La verbena de la Paloma*. El lloro es deia Juanito. Jo també el vaig conèixer, ja que aquests lloros viuen molts anys, uns 150. El vam tenir al bar fins que algú li va cremar la gola amb un cigarret. Vam intentar curar-lo amb medicaments, però no ho vam aconseguir. Finalment, el vam

Bar Quimet d'Horta.

portar al zoo de Barcelona perquè se'n fessin càrrec. Va ser molt trist, però la història del lloro és molt llarga i bonica. Juanito va deixar anècdotes molt divertides.

Una d'elles, i molt coneguda, la del xiulet del tramvia.

Sí, sí, aquesta és famosa. Resulta que aquí just al davant parava el tramvia i el lloro havia après a imitar el xiulet del revisor que donava l'ordre de sortida. Ho feia tan bé que de vegades confonia el mateix tramviare i el tramvia sortia abans d'hora. D'altra banda, el Juanito va aprendre tot el vocabulari dels jocs de cartes que jugaven els clients i es dedicava a repetir-los. I també alguna paraulota. Un dia va entrar un capellà amb sotana per anar

al lavabo i el lloro va dir “fill de puta” diverses vegades. El capellà, que no va veure el lloro, es va ofendre i es va adreçar a un grup de clients que estaven jugant a les cartes i els va dir: “Senyors, una mica de respecte a la sotana”. Però una altra vegada es va sentir l’insult des del darrere i, és clar, tothom es va assabentar que era el lloro. El meu pare es volia morir. Veritablement, el Juanito es va convertir en una de les atraccions principals del Quimet i avui en dia el recordem amb molta estima.

Com descriuria el seu bar?

El Quimet és un bar familiar, de tota la vida; hi ha moltes generacions de clients que han vingut una darrere de l’altra. La clientela que tenim és diversa. Hi ha els assidus que venen tots els dies a esmorzar o a prendre’s el cafè; els que venen a dinar o a sopar de tant en tant; i també els que mai falten un dissabte o un diumenge al vermut. Som un bar de barri.

Però que també té fama a tot Barcelona.

Sí, a Barcelona i a part de l’estranger, ja que sortim a moltes guies i els hotels que tenim a prop ens envien molta gent. També el fet que hi hagi aquí la parada de metro fa que hi passi molta gent. Per sort el bar va molt bé, s’hi treballa molt.

El pa de xapata és un element diferenciador del bar, oi?

Sí, el pa de xapata ens el fan especialment aquí, a la Cooperativa d’Horta. Els nostres entrepans sempre han agradat molt i avui en dia en tenim més de 80 diferents. Recordo quan la discogràfica Belter, que tenia a Horta un estudi de gravació, ens portava la gent que venia a gravar o ens demanava entrepans per a ells. Per aquí han passat artistes com Antonio Machín, Manolo Escobar o Parchís.

Com s’implica el bar Quimet amb el barri d’Horta?

És una implicació de tota la vida ja que, com és evident, estem molt arrelats a Horta. Intentem donar suport a les iniciatives que es van proposant des de la Coordinadora d’Entitats o des de qualsevol associació del barri i, sobretot, participem molt en la Festa Major. De fet, aquest any en som els patrocinadors oficials. Ens impliquem en el que calgui. Nosaltres sense el barri no fem camí.

CARLOS CEREIJO

"Soc el propietari del bar Louise se va. En Josep Lluís va ser el meu monitor a l'esplai de Sant Marcel. Li tinc estima, ja que és l'amo del local més antic del barri i ens complementem perfectament. Tenim una relació fantàstica".

XAVIER JALMAR

"El meu germà és molt bon cap perquè fa bones vacances, tanquem tot l'agost, per Nadal i Setmana Santa; tot i així, no falten clients. I és que està molt ben situat, té molta fama i oferim bons productes del poble dels nostres pares".

JOSEP VILA

"Aquest és un clàssic. Recordo el meu tiet fumant caliquenyos quan es podia fumar dintre, i de petit, quan estudiava, venia a fer unes partides a la màquina cada dues hores per distreure'm. El Quimet m'ha ajudat amb els estudis!".

MARIA CAMINAL

"Soc la propietària de la papereria de la plaça d'Eivissa, que té molta història. A començament de segle va ser una taverna, després un estanc, una impremta... Hem anat tota la vida al Quimet quan hi havia els pares, i ara amb els fills".

ANTONIO INIESTA

"Fa 16 anys que treballa al Quimet d'Horta. Visc al barri de tota la vida. Hi ha gent habitual i gent nova, gent gran, els fills, els avis... La gent ve de generació en generació. Néixer i treballar aquí és un orgull".

ASSUMPTA CLOT

"Jo venia de petita a fer el vermut amb els pares; després de jove amb els amics i més tard amb els fills. Ara quedo els divendres amb les amigues per prendre una cervesa. La gent queda al Zurich i nosaltres al Quimet".

Mª CARMEN PÉREZ

"Em moc molt per la plaça d'Eivissa, venim molt de tapes. M'encanta aquest barri perquè és molt bonic, els carrers són preciosos i està molt ben cuidat, té un punt agradable i encantador i molt ambient".

ELENA CARBONELL

"Sempre vinc a passar la tarda per la plaça d'Eivissa, hi ha molts bars i molt ambient. Quan era petita venia perquè el meu avi vivia al carrer Canigó; cada diumenge anàvem a dinar a casa seva i veniem a passejar per aquí".

LOURDES PRADES ARTIGAS

CAP DEL CRAI BIBLIOTECA DEL PAVELLÓ DE LA REPÚBLICA

De Pavelló Olímpic a Biblioteca Universitària

Situat a la banda de mar de la Ronda de Dalt, al costat de l'antic camí que va de Sant Genís a Horta, el barri de la Vall d'Hebron es va desenvolupar a partir del Pla Comarcal del 1953, on l'edificació d'un nucli de blocs d'habitatges va qualificar aquesta zona d'horts i masies com a parc urbà i ciutat-jardí. Dècades més tard, amb motiu dels Jocs Olímpics del 1992, el barri va ser reestructurat. L'àrea de la Vall d'Hebron va ser una de les quatre àrees olímpiques de Barcelona projectades urbanísticament per als Jocs Olímpics: s'hi van fer les competicions de ciclisme, tennis, tir amb arc i voleibol, a més de les proves de pilota basca. També es van edificar 500 habitatges, els quals van ser destinats a acollir la premsa durant el gran esdeveniment, el que es va conèixer com la "vila dels periodistes". Però, més enllà de la reordenació urbanística i de l'esport, els Jocs Olímpics van representar la recuperació de la història de la ciutat, frenada sobtadament l'any 1936 amb la guerra i la posterior dictadura. D'aquest objectiu de posar el passat en poder de la ciutat, en va néixer la idea de reconstruir el pavelló espanyol que el govern de la República havia creat, com un crit d'auxili en plena Guerra Civil, per a l'Exposició Internacional de París del 1937.

La rèplica de l'edifici es va aixecar dins de l'àrea olímpica de la Vall d'Hebron i de l'espai se'n va fer un ús expositiu. Anys després, però, el pavelló es va convertir en una de les biblioteques i centres de recerca i documentació més importants sobre la República, la Guerra Civil, la dictadura franquista, la Transició i el sovietisme. Lourdes Prades és la directora del CRAI Biblioteca del Pavelló de la República. Diplomada en Biblioteconomia, llicenciada en Història i doctorada en Història Contemporània, és la persona que ha dirigit el centre des de la seva creació. "La construcció del pavelló l'any 1937 va ser absolutament senzilla. Es van utilitzar materials efímers,

tant perquè s'havia de desmuntar com perquè es volia ensenyar al món la situació que estava vivint Espanya. En canvi, els continguts que s'hi van exposar van ser obres dels artistes espanyols més importants de l'època, com el *Guernica*, de Pablo Ruiz Picasso, pintat expressament per a l'edifici, o *El pagès català en revolta*, de Joan Miró, entre d'altres. Durant els Jocs del 92 se'n va voler fer un reconeixement simbòlic, tenint en compte que l'any 36 hi va haver l'Olimpíada popular a Barcelona, que es va aturar per complet amb l'esclat de la guerra. L'edifici es va construir aquí a la Vall d'Hebron, centímetre a centímetre, com el de París. Però, malauradament, una vegada passats els Jocs, el pavelló va quedar abandonat fins que va ser cedit a la Universitat de Barcelona", explica la Lourdes.

L'any 1996 es va inaugurar la Biblioteca del Pavelló de la República que, gestionada per la Universitat de Barcelona (UB), va esdevenir la seu del Centre d'Estudis Històrics Internacionals (CEHI) i dels fons de la Biblioteca Figueres. "Jo treballava al CEHI, n'era la bibliotecària, i quan es van traslladar aquests fons al Pavelló de la República, juntament amb els de la Biblioteca Figueres, vaig venir cap aquí per dirigir el projecte. L'edifici es va rehabilitar perquè s'havia fet malbé i l'estructura es va modificar per cobrir les necessitats del nou centre. El *Guernica* mai va venir, però al pati s'hi va fixar una reproducció a grandària real", comenta la Lourdes que, amb un gran somriure, no dubta a afirmar que treballar aquí és molt gratificant: "Per a nosaltres —parlo per mi, però penso que parlo una mica per tot l'equip— és treballar en una feina molt enriquidora, tant a nivell professional com personal. Per exemple, quan arriba una donació, el procés és apassionant: s'obren les caixes, es classifiquen els documents... Jo tinc molta feina administrativa pròpia de la direcció, però sempre que puc m'escapo a fer de bibliotecària. Comparteixo aventura amb l'Olga Giralt, que és la responsable d'arxiu, i amb les tres bibliotecàries: la Lúdia, la Fuensanta i la Judit. També tenim una becària remunerada de la UB, l'Arantxa, i després sempre tenim molts estudiants en pràctiques, tant de la UB com de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i de la Rovira i Virgili. Jo crec que per a un estudiant d'Història és una gran oportunitat venir a fer les pràctiques aquí i poder tocar documentació original i catalogar-la. Fa poc vam tenir cinc estudiants del màster d'Història Contemporània que van estar catalogant tot un material de fulls volants dels anys cinquanta. Justament ens havia arribat una donació i, amb l'ajuda de l'Olga, van fer ells tot el procés. Van sortir d'aquí amb un gran bagatge. Perquè la teoria és fantàstica, però és teoria".

Biblioteca del Pavelló de la República.

Aquest any s'ha celebrat el 80è aniversari de l'edifici del 37 i el 25è aniversari de l'edifici del 92. Per commemorar-ho, s'han organitzat un seguit d'activitats i reconeixements. "A París les banderes que van onejar durant l'exposició van ser la basca, la catalana i la republicana. Però l'any 92 tan sols es van hissar l'espanyola i la de la ciutat de Barcelona. Aquest any, abans de l'estiu, l'Ajuntament ha fet possible que pengéssim la bandera republicana. Ara torna a onejar de nou la bandera republicana, com al 37. Ens fa especial il·lusió", explica la Lourdes, que remarca la idea que el pavelló és més que una biblioteca, tant pel simbolisme i el mite com pel que s'hi conserva.

Els fons de la biblioteca i de l'arxiu

El patrimoni documental i bibliogràfic que custodia la Biblioteca del Pavelló de la República és un dels més importants del món en el seu camp. “A més de tenir llibres i revistes catalogades, nosaltres comptem amb un fons d'arxiu interessantíssim. Guardem documents molt diversos, com poden ser documents de personatges a l'exili, fulls volants del moviment obrer, de sindicats, etc. També tenim un arxiu molt important sobre la Guerra Civil espanyola i un fons important de cartells, de la Segona República i de la Guerra Civil; una col·lecció de segells, d'ajuda al soldat o de col·laboració amb els hospitals, i una altra d'adhesius. També tenim enregistraments sonors i fotografies. Ah! I paper moneda del que va circular durant el període de la Guerra Civil, perquè en l'àmbit local els ajuntaments podien emetre moneda pròpia. Tot està informatitzat i es pot consultar en línia”, explica la Lourdes, que afegeix que la biblioteca funciona com qualsevol altra biblioteca de la UB. “La biblioteca està oberta a tothom de dilluns a divendres de 8 a 20 h. Els llibres es poden treure en préstec amb el carnet de la UB, però per venir a consultar-los no cal res. La resta de material només es deixa en préstec per a exposicions, documentals, etc. I aquest és un altre procediment. Aquí venen molts tipus d'usuaris, sobretot investigadors i molts estudiants. Però també ens visiten escriptors que es passen molt de temps aquí treballant, com Javier Cercas, i molts periodistes de TV3 i d'altres televisions, tant estatals com estrangeres”.

El retorn a la societat: una tasca per a la ciutadania

Des de la Biblioteca del Pavelló de la República es treballa per oferir continguts a qui els precisi, programes de televisió, exposicions, publicacions, documentals, etc., així com visites a l'edifici i a l'arxiu. “Nosaltres som més que una biblioteca que presta llibres. Col·laborem amb moltes exposicions i rodatges. D'altra banda, rebem moltes visites, tant d'instituts com de col·legis, associacions i centres de tot tipus. Les visites relacionades amb l'arxiu les fem nosaltres i les relacionades amb l'arquitectura i la història de l'edifici van a càrrec del grup d'arquitectes el Globus Vermell. Per últim, també fem presentacions a fora. Des de fa uns cinc o sis anys, mostrem la nostra tasca als estudiants de primer d'Història Contemporània, a la Facultat de Geografia i Història”, diu la Lourdes, que conclou: “Des d'aquí fem tot el que està a l'abast per servir la ciutadania. Jo considero que, amb tot, aquest deure de retornar a la societat el que la societat et dona com a administració pública el complim i s'ha de dir que és per a nosaltres un gran plaer”.

ANDRÉS ORTÍ

"Estic al pavelló amb una estada d'investigació fent recerca per a la meua tesi doctoral sobre un personatge clau de l'esquerra del s. XX a Espanya que és Julian Gorkin, membre del POUM. Aquí hi ha molta correspondència seva amb altres companys".

OLGA GIRALT

"Soc l'arxivera de la biblioteca, on entren fons nous de donacions. Amb el tema de la recuperació de la memòria històrica, l'altre dia un usuari va venir pensant que això era un banc d'ADN i ja li vam dir que nosaltres no punxàvem ni fèiem coses d'aquestes".

**JUDITH
MONTSERRAT**

"Soc bibliotecària i historiadora i, a més, porto temes de difusió. M'agrada molt treballar aquí perquè tens la possibilitat d'aprendre moltíssim. T'especialitzes i coneixes gent molt interessant, com el Paul Preston, que es va presentar un dia aquí".

LIDIA MARTÍNEZ

"Al Pavelló de la República atenc els usuaris i soc especialista en gestió de l'hemeroteca. La nostra col·lecció és la més important de totes les biblioteques de Barcelona i, en aspectes com l'exili, és la més important del món".

**FUENSANTA
MARMOLEJO**

"Soc bibliotecària al CRAI des de fa 20 anys. Quan vaig començar es feien les fitxes amb màquina d'escriure. Abans hi havia més usuaris comuns que consultaven la biblioteca, potser per l'interès en l'època de la Transició; ara són més especialistes".

LOLA HARARA

"Al CEHI estem organitzant un congrés sobre el centenari de la revolució russa que aplegarà a Barcelona 30 especialistes de diferents parts del món que tractaran el tema del treball, la dona i la revolució, la I Guerra Mundial i la implosió de la Unió Soviètica".

JOSÉ MANUEL RUS

"Soc investigador al Centre d'Estudis Històrics Internacionals de la UB i faig recerca sobre franquisme, Transició, República i Guerra Civil. També faig conferències, congressos, seminaris i publicacions sobre la història de Catalunya des de la República".

SONIA CORTÉS

"Del congrés que estem organitzant sobre els 100 anys de la revolució russa, jo me n'encarrego de les inscripcions, els pagaments, la documentació..., informo la gent que truca i normalment també organitzo viatges per a la gent que fa recerca a altres llocs".

Agraïments

A Enric Calpena i a Lluís Permanyer per aportar rigor
històric i col·laborar en el desenvolupament
d'aquest projecte.

A totes les persones i associacions esmentades
al llarg d'aquest llibre.

Lluís Aguiló, Ariadna Aragay, Miquel Àngel Aragón, Josep Maria Armengou, Montserrat Baró, Judith Beltrús, Rosa Blasco, Félix Bosqued, Teresa Cabello, Maria Caminal, Roser Capdevila, Elena Carbonell, Luis Carlos Lazaré, Francisco Carmona, Josep Maria Castellà, Marc Castro, Anna Cela, Carlos Cereijo, Assumpta Clot, Sonia Cortés, Marc Cuquerella, Carmen de la Mata, M. Àngels Egidio, José Luis Espinoza, Fina Estrany, Àngels Fàbregues, Olga Felipe, Sergi Fernández, Isabel Fernández, Núria Font, Juli Fontoba, Manuel Gallego, Ariadna Gálvez, Raimon Gandia, Mariano Garbajosa, Montserrat García, Irene García, Carlota Giménez, Concepción Gimeno, Olga Giral, Lola Harara, Paula Huguet, María Dolores Hurtado, Antonio Iniesta, Josep Lluís Jaltar, Xavier Jaltar, Manuel Jarque, David Llobet, Ana María López, Elena López, Jaime Mainé, Adrià Manresa, Jordi Marimón, Javier Marín, Fuensanta Marmolejo, Lidia Martínez, Andrés Martínez, Gerard Mercader, Judith Montserrat, Custodia Moreno, Francesc Navarro, Sònia Núñez, Josep Olivé, M. Rosa Oliveras, Xavier Oller, Andrés Orti, Caterina Pailhez, Àlex Palazón, Joan A. Panisello, Aldo Pelosi, Francesc Penalba, M. Carmen Pérez, Francisco Javier Pineda, Alfred Porcar, Esther Pozo, Lourdes Prades, Roser Puig, Mónica Ramón, Pilar Regal, Antoni Resina, Iris Rivera, Vanessa Rodríguez, Meritxell Rodríguez, Josefa Rodríguez, Ramona Rodríguez, José Manuel Rua, Guillem Ruppman, Isabel Salinas, M. Dolores Sánchez, Felipe Sansón, María Jesús Sansón, Carles Sanz, José Saro, M. Carme Serra, Pere Solé, Oriol Soler, Begoña Soler, Carme Soler, Elena Sorribes, Daniel Tesaro, Yolanda Triguero, Roser Vallhonesta, Mercè Vidal, Josep Vila, Rosa Viladoms, Jordi Vilamala, Diana Vilaseca, Pedro Viudez, Agustí Xifré

Memòries del districte Horta-Guinardó

Edita:

Aigües de Barcelona

Col·laboradors:

Enric Calpena, assessor
Lluís Permanyer, assessor
Jaume Grau, historiador
Elsa Hermida, periodista
Esther Pedrós, periodista

Disseny i realització

Comunicas
Entença, 157, 1r
08029 Barcelona
www.comunicas.es

Fotografia:

La Masia Studio
Ajuntament de Barcelona -
Arxiu Històric d'Horta-Guinardó

Impressió:

Gràfiques Bassó

Dipòsit legal:

B 25569-2017

